

РЕШЕНИЕ

19.06.2023

с. Верхний Услон

КАРАР

№ 34-460

Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы
Уставын кабул итү турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлдәгә 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы нигезендә,

Югары Ослан муниципаль районы Советы
каrar итте:

1. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставын 1 нче кушымта нигезендә кабул итәргә.
2. Әлеге карарны законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт тарафыннан теркәү уздыру өчен юлларга.
3. Әлеге карар үз көченә кәргән көннән үз көчен югалтуын танырга:
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставын кабул итү турында» 2016 елның 14 мартындагы 9-77 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында» 2016 елның 14 декабрдәгә 17-175 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында» 30.10.2017 ел № 26-280 карары;
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында» 2018 елның 25 маендагы 34-374 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында» 2019 елның 28 гыйнварындагы 41-461 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында» 2019 елның 30 декабрдәгә 53-616 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында» 04.06.2020 елның 58-669 номерлы карары;

- Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2021 елның 28 гыйнварындагы 6-69 номерлы карары;

- Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2021 елның 13 сентябрендәге 13-157 номерлы карары;

- Югары Ослан муниципаль районы Советының «Татарстан Республикасының Югары Ослан муниципаль районы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2022 елның 14 мартындагы 21-277 номерлы карары.

4. Өлеге карарны Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында һәм Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында законнарда билгеләнгән вакытта дәүләт теркәвенә алганнан соң урнаштырырга.

Совет Рәисе,
Югары Ослан муниципаль районы Башлыгы

М.Г. Зиатдинов

Югары Ослан муниципаль
районы Советының
2023 елның 19 июненнән
№ 34-460 карарына
1нче кушымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ УСТАВЫ

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

Статья 1. Муниципаль район һәм аның статусы

1. «Югары Ослан муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль район статусы бирелгән.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме Татарстан Республикасы «Югары Ослан муниципаль районы» (алга таба текст буенча - Район).

Статья 2. Районның территориаль төзелеше

«Югары Ослан муниципаль районы» муниципаль берәмлеге составына түбәндәге муниципаль берәмлекләр керә:

шәһәр жирлеге статусы бирелгән һәм Иннополис шәһәреннән һәм аның янәшәсендәге территорияләрдән торган «Иннополис шәһәре»;

Олы Мәми саласы (административ үзәк), Заборная Поляна авылы, Ивановское посёлогы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Олы Мәми авыл жирлеге» ;

Татар Борнашы саласы (административ үзәк), Юматово саласы, Гаврилково, Ломовка, Тихий Плёс, Каинка авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Татар Борнашы авыл жирлеге»;

Мулланур Вахитов исемендәге авыл (административ үзәк), Ташёвка саласы, Ватан, Гребени авыллары, Бакча-Сарай посёлогы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Вахитов авыл жирлеге»;

Введенский Бистәсе саласы (административ үзәк), Елезаветино, Медведково, Савино авыллары, Восточная Звезда, «Балалар санаториясе», Петропавловская Слобода посёлоклары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Введенский Бистәсе авыл жирлеге»;

Югары Ослан саласы (административ үзәк), Студенец авылы, Киров исемендәге посёлок һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Югары Ослан авыл жирлеге»;

Канаш авылы (административ үзәк), Нижнее Озеро, Йолдыз авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Канаш авыл жирлеге»;

Килди саласы (административ үзәк), Федяево саласы, Уланово, Харино авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Килди авыл жирлеге»;

Карагуҗа саласы (административ үзәк), Егидерево, Патрекеево авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Карагуҗа авыл җирлегенә»;

Куралово саласы (административ үзәк), Рус Борнашы саласы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Куралово авыл җирлегенә»;

Мәйдан саласы (административ үзәк), Ясная Поляна авылы, Теньки урманчылыгы посёлогы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Мәйдан авыл җирлегенә»;

Макыл саласы (административ үзәк), Рус Макылы, Сеитово салалары, Исаево, Клянчино, Татар Макылы авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Макыл авыл җирлегенә»;

Яр буе Морквашы саласы (административ үзәк), Урман Морквашы саласы, Покровка авылы, Никольский, Пустой Моркваш, Пятидворка, Десятидворка посёлоклары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Яр буе Морквашы авыл җирлегенә»;

Түбән Ослан саласы (административ үзәк), Воробьёвка авылы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Түбән Ослан авыл җирлегенә»;

Иске Рус Мәмәтхужасы саласы (административ үзәк), Яңа Рус Мәмәтхужасы, Татар Мәмәтхужасы авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Яңа Рус Мәмәтхужасы авыл җирлегенә»;

Октябрь посёлогы (административ үзәк), Ключици, Матюшино, Яңа Болгар салалары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Октябрь авыл җирлегенә»;

Печищи саласы (административ үзәк), Захваткино авылы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Печищи авыл җирлегенә»;

Соболевский саласы (административ үзәк), Чулнаниха саласы, Карамышиха авылы һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Соболевский авыл җирлегенә»;

Шылангы саласы (административ үзәк), Берек, Нариман авыллары, Кызыл Байрак, Яңа Юл посёлоклары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Шылангы авыл җирлегенә»;

Ямбулат саласы (административ үзәк), Кызыльяр, Кресниково авыллары һәм янәшәсендәге территорияләрдән торган «Ямбулат авыл җирлегенә»;

«Югары Ослан муниципаль районы» муниципаль берәмлегенәң административ үзәге булып Югары Ослан саласы тора.

3. Районның чикләре «Татарстан Республикасының Югары Ослан муниципаль районы» һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренәң территорияләренәң чикләрен билгеләү һәм статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварыннан 19-ЗРТ номерлы Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән.

4. Район чикләре, районның җирле үзидарә органнары тарафыннан җирлекләре арасында әһәмиятле мәсьәләләренәң чишү мөмкинлекләренәң тудыру кирәклекне истә тотып, шулай ук федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары тарафыннан әлегә органнарға тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләренәң район территориясендә башкару өчен билгеләнгән.

5. Районның чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору кануннар билгеләгән тәртиптә, Татарстан Республикасы кануннары тарафыннан башкарыла.

Статья 3. Районның рәсми символлары

1. Район тарихи, мәдәният һәм башка җирле горейф-гадәтләренәң һәм үзенчәлекләренәң чагылдырган үз гербына ия.

2. Гербның тасвирламасы Район Советының норматив хокук актлары белән раслана.

3. Гербның сурәте Районның җирле үзидарә органнары дәүләт хезмәтендәге затларның һәм органнарның мөһерләрендә, рәсми документларында һәм бланкларында, Район Советы утырышлар залында, Район Башлыгының һәм Район Башкарма комитеты Җитәкчесенең эш кабинетларында урнаштырыла. Гербны башка рәсми күчерелмә очраклары Район Совет карары белән билгеләнә.

4. Район Гербы федераль кануннар буенча билгеләнгән тәртиптә дәүләт регистрациясе узарга тиеш.

5. Районның шулай ук үз Флагы һәм Гимны булырга мөмкин.

Статья 4. Районда җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга халыкның хокукы

1. Районда җирле үзидарәне тормышка ашыру аның халкы тарафыннан җирле референдумда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы һәм туры теләк белдерүнең башка формалары белән, шулай ук әлеге Устав белән каралган җирле үзидарәнең сайлау һәм башка органнары аша тормышка ашырыла.

2. Гражданныр җирле үзидарәне тормышка ашыруда җенесенә, расасына, милләтенә, теленә, килеп чыгышына, мөлкәт һәм дәүләт хезмәтендәге хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, карашларына, иҗтимагый оешмаларда булуына карамастан, бәйсез рәвештә дә, үзләренең вәкилләре аша да тигез хокукка ия.

3. Һәр кеше турыдан-туры җирле үзидарә органнарына һәм Районның җирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затларга мөрәҗәгать итергә, җирле үзидарә органнарының эшчәнлегенә турында мәгълумат алырга хаклы.

4. Районның җирле үзидарә органнары һәм дәүләт хезмәтендәге затлары һәркемгә турыдан-туры аның хокуклары һәм ирегенә кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышырга мөмкинлек бирергә бурычлы, шулай ук гражданнырга, канун белән башка нәрсә каралмаган булса, Районның җирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында башка тулы һәм ышанычлы мәгълуматларны алырга мөмкинлек бирергә тиеш.

5. Районның җирле үзидарә органнары массакүләм мәгълумат чаралары аша һәм башка юл белән халыкны Район һәм аның аерым территорияләре үсешенә иң мөһим мәсьәләләре турында, иҗтимагый өстенлекләр турында, экология торышы турында, җәмәгать тәртибен саклау торышы турында һәм табигатьтәге һәм техноген характердагы гадәттән тыш чаралар турында даими хәбәр итеп тора.

6. Гражданныр, әгәр алар кануннарда каршы килсә, хокукларын, иреген һәм гражданнырның законлы мәнфәгатьләрен бозса, хокук актларын, Районның җирле үзидарә органнарының һәм дәүләт хезмәтендәге затларның гамәлләре һәм гамьсезлекләрен судка шикаять бирергә хокуклы.

Статья 5. Районның җирле үзидарә органнары структурасы

1. Районның җирле үзидарә органнары структурасына Район Советы, Район Башлыгы, Районның Башкарма комитеты, әлеге Устав нигезендә барлыкка килә торган башка җирле үзидарә органнары керә.

2. Районның җирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 6. Районның җирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Районның җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) муниципаль район бюджеты проектын тѳзү һәм карау, муниципаль район бюджетын раслау һәм үтѳү, аның үтѳлешен тикшереп тору, муниципаль район бюджеты үтѳлеше турында хисап тѳзү һәм раслау;

2) муниципаль районның жирле салымнарын һәм жыйымнарын билгелѳү, үзгѳртү һәм бетерү;

3) муниципаль районның муниципаль милкендѳге мѳлкѳтне билѳү, аннан файдалану һәм аның белѳн эш итү;

4) муниципаль район чиклѳрендѳ Россия Федерациясе законнарында билгелѳнгѳн вѳкалѳтлѳр чиклѳрендѳ жирлеклѳрне электр һәм газ белѳн тѳэммин итүне оештыру;

5) муниципаль район чиклѳрендѳге торак пунктлар чиклѳреннѳн тыш жирле ѳһемияттѳге автомобиль юлларына карата юл эшчѳнлеге, автомобиль транспортында, шѳһѳр жир ѳсте электр транспортында һәм юл хужалыгында муниципаль район чиклѳрендѳге торак пунктлар чиклѳреннѳн читтѳ муниципаль контрольне гамѳлгѳ ашыру, юл хѳрѳкѳтен оештыру һәм аларда юл хѳрѳкѳте куркынычсызлыгын тѳэммин итү, шулай ук автомобиль юлларынан файдалану һәм Россия Федерациясе законнары нигезендѳ юл эшчѳнлеген гамѳлгѳ ашыру ѳлкѳсендѳ башка вѳкалѳтлѳрне гамѳлгѳ ашыру;

6) халыкка транспорт уңайлыкларын булдыру ѳчен һәм муниципаль район чиклѳрендѳ жирлеклѳр арасында транспорт хѳзмѳте күрсѳтү ѳчен шартлар тудыру;

7) террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук муниципаль район территориясендѳ террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нѳтижѳлѳрен минимальлѳштерүдѳ һәм (яисѳ) юкка чыгаруда катнашу;

8) муниципаль район территориясендѳ яшѳүчѳ Россия Федерациясе халыкларының миллѳтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, теллѳрен һәм мѳдѳниятен үстерүгѳ, жирле аз санлы халыкларның һәм башка милли азчылыкларның хокукларын гамѳлгѳ ашыруга, мигрантларның социаль һәм мѳдѳни адаптациясен тѳэммин итүгѳ, миллѳтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнѳлдерелгѳн чаралар эшлѳү һәм гамѳлгѳ ашыру;

9) муниципаль район территориясендѳ гадѳттѳн тыш хѳллѳр нѳтижѳлѳрен кисѳтү һәм бетерү эшендѳ катнашу;

10) шѳһѳр һәм авыл торак пунктларынан читтѳ муниципаль районнар чиклѳрендѳ янгың куркынычсызлыгының беренчел чараларын тѳэммин итү;

11) муниципаль районның административ участогында эшлѳү ѳчен бина бирү, участок полиция уполномоченные вазыйфасын билѳүчѳ хѳзмѳткѳргѳ;

12) хѳзмѳткѳргѳ участок уполномоченные вазыйфасын билѳүчѳ хѳзмѳткѳргѳ һәм аның гаилѳ ѳгъзаларына хѳзмѳткѳрнең күрсѳтелгѳн вазыйфа буенча бурычларын үтѳве чорына торак урын бирү;

13) ѳйлѳнѳ-тирѳ мохитне саклау буенча жирлекара характердагы чараларны оештыру;

14) муниципаль мѳгариф оешмаларында тѳп гомуми белѳм бирү программалары буенча һѳркем ѳчен мѳмкин булган һәм тѳлѳүсѳз мѳктѳпкѳчѳ, башлангыч гомуми, тѳп гомуми, урта гомуми белѳм бирүне оештыру (федераль дѳүлѳт белѳм бирү стандартлары нигезендѳ тѳп гомуми белѳм бирү программаларын гамѳлгѳ ашыруны финанс ягынан тѳэммин итү вѳкалѳтлѳреннѳн тыш), муниципаль мѳгариф оешмаларында балаларга ѳстѳмѳ белѳм бирүне оештыру (ѳстѳмѳ белѳм бирүдѳн тыш, аны финанс ягынан тѳэммин итү Россия Федерациясе субъекты дѳүлѳт хакимияте органнары тарафынан гамѳлгѳ ашырыла торган балаларга ѳстѳмѳ белѳм бирүне оештыру), балаларның гомѳрен һәм сѳламѳтлеген тѳэммин итү чараларын да

кертеп, каникул вакытында балаларның ялын оештыруны тәэмин итү чараларын үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

15) муниципаль район территориясендә, (Россия Федерациясе Хөкүмәте раслаган, халыкка медицина ярдәме күрсәтү, аерым территория халкына медик-санитар функцияләрне тормышка ашыручы башкарма хакимият органнарына караган оешмаларда күрсәтелгән жирлек территорияләреннән кала) гражданның бушлай медицина ярдәме күрсәтүнең дәүләт гарантияләре территорияль программасына туры китереп халыкка медицина ярдәме күрсәтүгә шартлар булдыру;

16) муниципаль район территориясендә каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау), жыю, транспортировка, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, күмү эшчәнлеген оештыруда катнашу;

17) муниципаль районны территорияль планлаштыру схемасын раслау, территорияне планлаштыру буенча муниципаль районны территорияль планлаштыру схемасы нигезендә эзерләнгән документацияне раслау, муниципаль район территориясендә гамәлгә ашырыла торган шәһәр төзелеше эшчәнлеген тәэмин итүнең мәгълүмат системасын алып бару, муниципаль районнар чикләрендә муниципаль ихтыяжлар өчен жир кишәрлекләрен резервлау һәм алу, индивидуаль торак төзелеше объектының яисә бакча йортының параметрларын төзүнең планлаштырылуы турында хәбәрнамәдә күрсәтелгән индивидуаль торак төзелешенең яисә бакча йортының билгеләнгән параметрлары һәм жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше объектын яисә бакча йортын урнаштыруның билгеләнгән параметрлары турында, күрсәтелгән жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше объектын төзүнең яисә төзелеш объектын төзүнең планлаштырыла торган параметрларына туры килмәве турында хәбәрнамә жибәрү, индивидуаль торак йорт яисә төзелеш объектын төзүнең планлаштырыла торган параметрында яисә (яисә) файдаланылмый торган территориядә индивидуаль торак йорт төзүнең яисә индивидуаль төзелеш объектын урнаштыруның планлаштырылган таләпләренә туры килүе турында Россия Федерациясе территориясендә урнашкан жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше яисә төзелеш объектын төзүнең үз-үзен махсулаштырылган территориясендә урнашкан жир кишәрлегендә индивидуаль торак төзелеше яисә төзелеш объектын төзүнең планлаштырыла торган уставында яисә мондый жир кишәрлеген төзүнең планлаштырыла торган таләпләргә туры килүе хакында ирекле төзелгән йортларга туры килүе турында Россия Федерациясе территориясендә урнашкан жир кишәрлеге территориясендә урнашкан жир кишәрлеге территориясендә урнашкан жир кишәрлекләрендә яисә корылма төзүнең үз-жир кишәрлеген төзүнең планлаштырыла торган таләпләргә туры килүе турында хәбәрнамәгә туры килүе хакында ирекле нигездә хәбәрнамә жибәрү;

18) «Реклама турында» 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла торган муниципаль район территориясендә реклама конструкцияләрен урнаштыру, реклама конструкцияләрен урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә рөхсәтләр бирү схемасын раслау, мондый рөхсәтләргә гамәлдән чыгару, муниципаль район территориясендә үз белдегә белән билгеләнгән реклама конструкцияләрен күрсәтү турында күрсәтмәләр бирү;

19) жирлекләренәң архив фондларын саклауны да кертеп, муниципаль архивны булдыру һәм тоту;

20) муниципаль район территориясендә жирлекарә күмү урыннарын карап тоту, ритуаль хезмәтләр оештыру;

21) муниципаль район составына керүче жирлекләрне элемтә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

22) жирлекара китапханәләр белән халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, китапханә фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәэмин итү;

23) муниципаль район составына керүче жирлекләрне ял итүне оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәт күрсәтүләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

24) муниципаль район составына керүче жирлекләрдә жирле традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру;

25) муниципаль район милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклап калу, алардан файдалану һәм аларны популярлаштыру, муниципаль район территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклау;

26) муниципаль район составына керүче жирлекләренең бюджет тәэмин ителеше дәрәжәсен муниципаль район бюджеты акчалары исәбеннән тигезләү;

27) территориаль оборона һәм гражданнар оборонасы, муниципаль район халкын һәм территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

28) муниципаль район территориясендә жирле әһәмияттәге дөвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны булдыру, үстерү һәм саклауны тәэмин итү, шулай ук жирле әһәмияттәге махсус сакланылучы табигать территорияләрен саклау һәм алардан файдалану өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

29) муниципаль район территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

30) су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәэмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

31) жирлекләрдә авыл хужалыгы житештерүен үстерү өчен шартлар тудыру, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшкүарлыкны үстерүгә ярдәм итү, социаль юнәлештәге коммерциячел булмаган оешмаларга, хәйрия эшчәнлегенә һәм ихтыярий ярдәмгә (волонтерлыкка) булышлык күрсәтү;

32) муниципаль район территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, муниципаль районның рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткөрүне оештыру;

33) балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча жирлекара характердагы чараларны оештыру һәм гамәлгә ашыру;

34) Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен гомуми файдаланудагы су объектларыннан файдалану кагыйдәләрен билгеләү, гражданнарның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына иреккә керүен тәэмин итүне дә кертеп;

35) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

36) федераль закон нигезендә муниципаль район ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләрне башкаруны тәэмин итү;

37) муниципаль район чикләрендә коррупциягә каршы торучу чараларын гамәлгә ашыру;

38) адреслар бирү, адресларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, урам-юл челтәре элементларына исемнәр бирү (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), мондый

исемнәрне үзгәртү, гамәлдән чыгару, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

39) комплекслы кадастр эшләрен башкаруның федераль законы нигезендә оештыру һәм территориянең карта-планын раслау.

2. Муниципаль районның җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә шулай ук әлеге федераль закон һәм Татарстан Республикасы законнары белән авыл җирлекләренә беркетелмәгән «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 131-ФЗ Федераль законның 14 статьясында каралган мәсьәләләр дә керә.

3. Районның җирле үзидарә органнары муниципаль район составына керүче аерым җирлекләрнең җирле үзидарә органнары белән җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә тиешле җирлекләр бюджетларына муниципаль район бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

Муниципаль район составына керүче аерым җирлекләрнең җирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә әлеге җирлекләрнең бюджетларыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны үзләренә тапшыру турында муниципаль районның җирле үзидарә органнары белән килешүләр төзәргә хокуклы.

4. Җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү максатларында җирле үзидарә органнары «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясында каралган вәкаләтләргә ия.

Статья 7. Районның җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә Районның җирле үзидарә органнары хокуклары

1. Районның җирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) Район музейларын төзү;

2) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

3) Район территориясендә җирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

4) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;

5) 2008 елның 31 декабренә торышы буенча алар карамагындагы югары белем бирү муниципаль мәгариф учреждениеләрен гамәлгә куючы функцияләрен гамәлгә ашыру;

6) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

7) кеше хокукларын тәмин итүгә җәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәҗбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче иҗтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

8) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның иҗтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия иҗтимагый берләшмәләре оешмалары тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;

9) «Кан һәм аның компонентлары донорлыгы турында» Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыру;

10) федераль законнарда билгелэнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартлары сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыру, шулай ук ведомство буйсынуындагы оешмалар җитәкчеләре эшчәнлеген бәяләгәндә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартларын бәйсез бәяләү нәтижәләрен куллану һәм федераль законнар нигезендә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартларын бәйсез бәяләү нәтижәләре буенча ачыкланган җитешсезлекләргә бетерү буенча чаралар күрүне тикшереп тору;

11) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;

12) инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләргә чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, җайлаштырылган физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм итү;

13) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге № 2300-1 Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

14) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру;

15) муниципаль янғын сагы булдыру.

2. Районның җирле үзидарә органнары әлеге мәддәнең 1нче өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә, әгәр бу катнашу федераль кануннар белән каралган булса, башка дөүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруда катнашырга хокуклы ("Россия Федерациясендә җирле үзидарәләргә оештыруның гомуми принциплары турында" 06.10.2003 № 131-ФЗ Федераль канунына туры китереп аларга тапшырылмаган булса), шулай ук башка муниципаль берәмлекләргә, дөүләт власте органнарының җирле үзидарә органнары компетенциясенә карамаган һәм федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән аларның компетенциясенән алып ташланмаган башка сорауларны чишәргә хаклы, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән, бюджетара трансфертлардан кала, район бюджеты керем хисабына гына, һәм өстәмә норматив аерым бирелгән сумма буенча налог керем хисабына чишәргә хаклы.

Статья 8. Районның муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

1. Районның җирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген оештыру, муниципаль берәмлекләргә уртак мәнфәгатьләргә чагылдыру һәм яклау максатларында Район Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләргә Советы эшендә катнаша, шулай ук муниципаль берәмлекләргә башка берләшмәләргә эшендә катнашырга хокуклы.

2. Җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү өчен финанс чараларын, матди һәм башка ресурсларны берләштерү максатларында район, башка муниципаль берәмлекләргә җирле үзидарә органнары белән бергәләп, муниципальара берләшмәләргә төзелергә, хужалык җәмгыятьләргә һәм башка муниципальара оешмалар төзелергә мөмкин, федераль законнар һәм район Советының норматив хокукый актлары нигезендә шартнамәләр һәм килешүләр төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән муниципалитетара берләшмәләргә Районның җирле үзидарә органнары вәкаләтләргә бирелә алмый.

Статья 9. Районның җирле үзидарә органнары белән дөүләт хакимияте органнары арасындагы багланышлар

Районның җирле үзидарә органнарының дәүләт власте органнары белән үзара бәйләнеше түбәндәгеләр аркылы тормышка ашырыла:

- 1) Районның җирле үзидарә органнарының Районның иҗтимагый-икътисад үсешенә юнәлтелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда катнашуы;
- 2) Районның җирле үзидарә органнары белән дәүләт власте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яки вакытлы координацион, консультатив, киңәшләшүче башка эшче органнар төзү;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Район Советының законнар чыгаруга хокук инициативасы;
- 5) кануннарда билгеләнгән башка үзара бәйләнеш формалары.

II бүлек. РАЙОН ХАЛКЫ ТАРАФЫННАН ҖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУ ҺӘМ РАЙОН ХАЛКЫНЫҢ ҖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУДА КАТНАШУЫ

Статья 10. Район халкы тарафыннан җирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру рәвешләре һәм халыкның җирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы

Район халкы турыдан-туры җирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм җирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге формаларда катнаша:

- 1) җирле референдум;
- 2) депутат, җирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты чакыртып алу буенча тавыш бирү, район чикләрен үзгәртү, районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 3) гражданның хокукый инициативасы;
- 4) территорияль иҗтимагый үзидарә;
- 5) гавами тыңлаулар, иҗтимагый фикер алышулар;
- 6) гражданның җыелышы;
- 7) гражданның конференциясе (делегатлар җыелышы);
- 8) гражданның сораштыруы;
- 9) җирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 10) гражданның җирле үзидарә органнарына мәрәҗәгатьләре;
- 11) иҗтимагый (консультатив) советлар төзү;
- 12) Россия Федерациясе Конституциясенә, Федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Статья 11. Җирле референдум

1. Җирле референдум турыдан-туры район халкы тарафыннан җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә хәл итү максатларында уздырыла.

2. Җирле референдум районның бөтен территориясендә уздырыла.

3. Җирле референдумда җирле референдумда референдумда катнашу хокукына ия Район халкы катнаша. Гражданның җирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш биргәндә катнаша.

4. Җирле референдумны уздыру турындагы карар Район Советы тарафыннан түбәндәге инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданныр;
2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;

3) бергә тәкъдим ителгән, Район Советы һәм Район Башкарма комитеты Житәкчесе.

5. Гражданныр, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлегә инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны район территориясендә федераль закон нигезендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының кимендә 5 процентын тәшкит итәргә тиеш, әмма ул 10 кешедән дә ким була алмый.

6. Район Советы һәм Район Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан бергә чыгарылган референдум уздыру инициативасы район Советы карары һәм Башкарма комитет житәкчесе карары белән рәсмиләштерелә. Әлегә инициативаны күрсәтү тәртибе Район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Район Советы жирле референдумны, Район Советына алар нигезендә жирле референдум билгеләнгән документлар килгән көннән 30 көн эчендә билгели.

8. Тавыш бирү йомгалары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар район территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә Районның жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Районның жирле үзидарә органнары әлегә Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүләшү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәләшен тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль закон нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе «Россия Федерациясе гражданнырының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» Федераль закон һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән жайга салына;

Статья 12. Районның чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Районның чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү әлегә үзгәрешкә халыкның ризалыгын алу, Районны үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Чикләрен үзгәртү, Районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү районның бөтен территориясендә яисә «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгеләнгән очрактарда аның территориясенә бер өләшендә уздырыла.

3. Районның чикләрен үзгәртү, Районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү Район Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законында һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

4. Чикләрне үзгәртү, Районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биру йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 13. Халыкның хокукый инициативасы

1. Район халкы әлеге Устав һәм Район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Ижади хокук инициативасы белән сайлау хокукы булган Район халкының 3 проценттан ким булмаган актив сайлау хокукы булган гражданныр төркеме чыга ала.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында район халкы түбәндәгеләргә хокуклы:

гражданнырның яшәу урыны буенча жыелышларын, эшләрне һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

хокук ижат инициативасын күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзәргә;

район халкының имзаларын жыярга һәм законнарға каршы килми торган ысуллар белән хокук чыгару инициативасын күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Районның жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда Район халкына ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнырның ижади хокук инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проекты, әлеге Устав белән билгеләнгән үзләренең компетенцияләре кысаларында Район Башлыгы яки Район Башкарма комитеты Житәкчесе тарафыннан Район Советының ачык утырышында аны керткәннән соң өч ай эчендә каралырга тиеш.

6. Гражданнырның ижади хокук инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проектын караган вакытта гражданнырның инициатив төркем вәкилләренә үзләренең позицияләрен күрсәтеп бирергә мөмкинчелек булдырылырга тиеш.

7. Гражданнырның ижади хокук инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проектын карап чыгу процедурасы Район Советы Регламентына, Район Башлыгының, Район Башкарма комитетының норматив хокук актларына туры китереп билгеләнә.

8. Гражданнырның ижади хокук инициативасын тормышка ашыру вакытында кертелгән муниципаль хокук актлар проектын карап чыгу нәтижәләре буенча кабул ителгән мотивлаштырылган карары рәсми рәвештә язма формада аны керткән гражданныр төркеменә житкерелергә тиеш.

Статья 14. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Районда территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданнырның жыелышлары һәм конференцияләр уздыру юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары оештыру белән тормышка ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданныр яшәгән түбәндәге территорияләр кысаларында тормышка ашырыла: күпфатирлы торак йортлар подъездында; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган торак пункт; гражданныр яшәгән башка территорияләр .

3. Территориаль ижтимагый үзидарә тормышка ашырылган территория чикләре элге жирлекнең территориясендә яшәгән халык сайлап куйган органнар тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә тормышка ашырылган территория башка охшаш территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставы кысаларында юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокук формасында дәүләт регистрациясен узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул тормышка ашырылган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максаты, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының формалашу тәртибе, вәкаләтләре туктатылу, хокуклары һәм бурычлары, органнарының вәкаләтлек вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук элге мөлкәтне һәм финанс чараларын куллану һәм эш алып бару тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең туктатылу тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеге мәсьәләләре буенча гражданның жылышлары, конференцияләр аның уставына туры китереп чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеген оештыру һәм тормышка ашыру мәсьәләләре буенча гражданның жылышлары, өчтән бер өлешеннән ким булмаган уналты яше тулган аның территориясе халкы катнашса, тулы хокуклы булып санала. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеген оештыру һәм тормышка ашыру мәсьәләләре буенча гражданның конференцияләре гражданның жылышында өчтән бер өлешеннән ким булмаган уналты яше тулган аның территориясе халкы тарафыннан сайланган делегатларның өчтән ике өлешеннән ким булмаган кеше катнашса, тулы хокуклы булып санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеген оештыручы гражданның конференцияләре, жылышлары махсус вәкаләтлекләренә түбәндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнарының сметасын һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының эшчәнлеге турында хисапны карап чыгу һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) шушы территориядә яшәүче халык ихтыяжларын чагылдыра;

2) гражданның конференцияләре, жылышларында кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итә;

3) торақ фондын тоту буенча хужалык эшчәнлеге, территорияне төзекләндерү, шушы территориядә яшәүче халыкның ижтимагый-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлтелгән башка хужалык эшләрен, шушы гражданның

акчаларына да, жирле үзидарэ органнары белән төзөгән килешү нигезендә жирле бюджет акчаларын кулланып та тормышка ашыра ала ;

4) Район Советына, Район Башлығына һәм Район Башкарма комитетына бу органнар һәм жирле үзидарэ органнарының, күрсәтелгән актларны кабул итү аларның компетенциясендә булган дәүләт хезмәтендәгә затлар тарафыннан һичшиксез карап чыгарга тиешле муниципаль хокук актларының проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм тормышка ашыру жирлек уставы һәм (яки) жирлекнең сайлап куелган органының норматив хокук актлары белән билгеләнә .

Жирле бюджеттан тиешле акчаны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек уставы белән һәм (яки) жирлекнең сайлап куелган органының норматив хокук актлары белән, Район Советының норматив хокук актлары белән билгеләнә.

Статья 15. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Әһәмиятле мәсьәләләр буенча муниципаль хокук актлары проектларын тикшерү өчен Район халкы катнашында Район Советы, Район Башлығы тарафыннан ачык тыңлаулар уздырылырга мөмкин.

2. Ачык тыңлаулар халык, Район Советы һәм Район Башлығы инициативасы буенча уздырыла.

Район Советы яки халык инициативасы буенча уздырылган ачык тыңлаулар, Район Советы тарафыннан, ә Район Башлығы инициативасы буенча- Район Башлығы тарафыннан билгеләнә.

3. Ачык тыңлауларга түбәндәгеләр кертелә:

1) Россия Федерациясе Конституциясе белән туры китереп әһәмиятле булган мәсьәләләрне һәм вәкаләтләрне китерү максатыннан аларны чишү буенча Уставка үзгәрешләр кертү очрактарыннан кала, Район уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокук акты проекты, федераль кануннар;

2) Район бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

3) Район үсеше планнары проектлары һәм программалары, жирне куллау һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләрне планлаштыру проектлары һәм территорияне мижалау проектлары, шулай ук шартлы рәвештә рөхсәт ителгән жир кишәрлекләрен һәм капитал төзелеш объектларын куллануга рөхсәт бирү мәсьәләләре, рөхсәт ителгән төзелешнең тиешле параметрларыннан читкә китү мәсьәләләре, капитал төзелеш объектларын яңартып төзү;

4) әлеге Федераль законның 13 статьясы нигезендә муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яки гражданныр жыеннарында белдерелгән муниципаль берәмлек халкының ризалыгын алу таләп ителсә, Районны үзгәртеп кору турындагы мәсьәләләр.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турында хокукый акт муниципаль хокукый акт проектын тиешле орган яисә Районның вазыйфаи заты тарафыннан законнарда, муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән срокларда карау көненә кадәр кабул ителә.

5. Аларны үткөрү вакытын һәм урынын күрсәтеп, гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль хокукый акт проекты законнарда каралган срокларда бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Гавами тыңлаулар уздыру турында карар басылып чыккан көннән һәм аларны уздыру көненә кадәр Район халкы район башлығына халык тыңлауларына чыгарыла

торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль хокукый актның гавами тыңлауларына чыгарылучы проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокукы. Район башлыгы килгән тәкъдимнәрне һәм кисәтүләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Халык алдында тыңлаулар районның кануннарында һәм муниципаль норматив хокукый актларында каралган срокларда уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Гавами тыңлауларда Районның теләсә кайсы кешесе катнашырга хокукы.

8. Ачык тыңлауларны уздыру нәтижәләре буенча, ачык тыңлауларга куелган муниципаль норматив хокук акты проектын кабул итү аларның компетенцияләренә караган жирле үзидарә органнары һәм Районның дәүләт хезмәтендәге затлар тарафыннан тикшерелергә тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре законнарда һәм муниципаль норматив хокукый актларда каралган срокларда басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе Район Советы тарафыннан раслана торган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектларына, территорияне планлаштыру проектларына, территорияне ызанлау проектларына, күрсәтелгән документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектларга, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объекттыннан файдалануның шартлыча рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, рөхсәт ителгән төзелешнең иң чик параметрларынан тайпылуга, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүгә рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларынан рөхсәт ителгән файдалануның бер төрен үзгәртү мәсьәләләренә, жирдән файдалану һәм төзелеш объектларынан файдалануның расланган кагыйдәләре булмаганда, төзелеш алып бару буенча жәмәгать фикер алышулары үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәру тәртибе район Советы карары белән шәһәр төзелеш эшчәнлегә турындагы кануннарының нигезләмәләрен исәпкә алып билгеләнә.

Статья 16. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары эшчәнлегә турында мәгълүмат бирү, инициативалы проектлар кертү һәм аларны карау, район территориясе өлешендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнарның жыелышлары район микрорайоннары, торак массивлары, кварталлары, урамнары, торак йортлары, торак пунктлары буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, Район Советы, Район Башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Район Советы яки Район Башлыгы инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар жыелышлары Район Советы һәм Район Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар жыелышлары Район Советы тарафыннан, территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, жыелышта

катнашырга хокуклары булган шушы территориядә яшәүче халык санының 10 процентыннан ким булмаган гражданныр төркеме, шушы территориядә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренең язмача тәкъдимнәре буенча билгеләнә.

Гражданныр жыелышын үткөрү турында тәкъдим карап чыгарга тиешле сораулар, жыелышны үткөрү вакыты һәм урыны турында мәгълуматны үз эченә алырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, әгәр жыелышны үткөрү инициативасы белән гражданныр төркеме мөрәжәгать иткән булса- һәрберсенең фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган көне, яшәү урыны, адресы күрсәтелгән бу гражданныр тарафыннан имзалана.

Район Советы гражданныр жыелышын үткөрү турында кертелгән тәкъдимне үзенең якындагы утырышында карый.

Район Советы гражданныр жыелышын үткөрүне максатчан булмаган сәбәпләр буенча кире кагырга тиеш түгел.

5. Гражданныр жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе территориаль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру максатыннан территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданныр жыелышын үткөрү вакыты һәм урыны турында һәм тикшерүгә куелган сораулар турында әлеге территория халкына жыелышны уздырганчы жиде көн алдан массакүләм мәгълумат чараларын, почта кәгазьләрен, фатирларны (ишегалларын) йөрөп, игъланнар һәм башка чараларны кулланып хәбәр ителергә тиеш.

Гражданныр жыелышын әзерләүне һәм үткөрүне Район Башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә 18 яше тулган, шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукы булган гражданныр катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнырның гомуми саны, Россия Федерациясе гражданнырының Россия Федерациясе кысаларында муниципаль сайлаулар үткәргәндә кулланылган тору урыны һәм яшәү урыны буенча регистрация теркәүе мәгълуматлары нигезендә билгеләнә.

Гражданныр жыелышы, жыелышта катнашу хокукы булган гражданныр санының өчтән бер өлешеннән ким булмаган кеше анда катнашса, тулы хокуклы булып санала.

Жыелыш карары жыелышта катнашкан гражданнырның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданныр жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм Районның жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затларга мөрәжәгать кабул итә ала, шулай ук Район жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затлар белән үзара бәйләнештә гражданныр жыелышын тәкъдим итүче затларны сайлый ала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне тормышка ашыру мәсьәләләре буенча уздырылган гражданныр жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән аларның компетенцияләренә караган мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданныр жыелышы белән кабул ителгән карарларны, аларның компетенцияләренә караган мөрәжәгатьләрдә булган сорауларны чишү каралган жирле үзидарә органнары һәм Район жирле үзидарә органнарының дәүләт хезмәтендәге затлар карап чыгарга тиеш.

11. Гражданныр жыелышын әзерләү һәм үткөрү тәртибе, шулай ук гражданныр жыелышының вәкаләтләре федераль канун, әлеге Устав һәм Район Советының норматив хокук актлары белән билгеләнә.

12. Гражданнар жылышының нәтижеләре рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 17. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм район халкының фикерен ачыклау зарурлыгы очрагында уздырыла. Район территориясенә бер өлешендә яшәүче халык арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) гражданнар жылышын чакыру кыенлашкан очракларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жылышында катнашу хокукы булган халык саны 300 кешедән артып киткән очракларда уздырыла.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) гражданнар жылышы вәкаләтләрен гәмәлгә ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) халык, Район Советы, район башлыгы инициативасы белән уздырыла. Район Советы яки Район башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданнарның конференциясе (делегатлар жылышы) Район Советы яки район башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) Район Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан күбрәге катнашса, гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жылышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнар конференциясен (делегатлар жылышын) билгеләү һәм үткөрү, делегатлар сайлау тәртибе әлегә Устав һәм Район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жылышы) йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 18. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнардан сорашып белешү жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен районның бөтен территориясендә яисә территориясенә бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия район халкы катнашырга хокуклы. Гражданнарның инициатив проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча сораштыруда район халкы яисә аның өлеше катнашырга хокуклы, аларда уналты яшькә житкән инициатив проектын гәмәлгә ашыру тәкъдим ителә.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәге инициатива белән уздырыла:

1) Район Советы яисә Район Башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм регионара әһәмияттәге объектлар өчен Район жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен;

3) уналты яшькә житкән муниципаль берәмлектә яисә аның кайбер өлешләрендә яшәүчеләрнең инициативалы проектын гәмәлгә ашыру тәкъдим ителә - әлегә инициатив проектка ярдәм итү турында гражданнарның фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү һәм уздыру тәртибе Район Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карар Район Советы тарафыннан кабул ителә. Район Советының гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру үткөрү датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган сорауны (сорауларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткөрү методикасы;

4) сораштыру битенең формасы;

5) сораштыруда катнашучы Район халкының минималь саны;

6) "Интернет"мәгълүмат-телекоммуникация челтәрәндә муниципаль берәмлекнең рәсми сайты кулланып, гражданнардан сораштыру үткәргән очракта сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.

6. Район халкы гражданнардан сораштыру үткөрү турында аны үткөрү алдыннан кимендә 10 көн кала хәбәр ителергә тиеш.

7. Гражданнардан сорашып белешү эзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) Район бюджеты акчалары исәбеннән - Районның жирле үзидарә органнары яки район халкы инициативасы буенча сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән Районның теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Районның жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә сорашып белешү нәтижеләре мәжбүри исәпкә алынырга тиеш.

Статья 19. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар Район Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча район Советы тарафыннан билгеләнә торган тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексти һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, Район халкына жибәрелә, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Район Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәртмәләрне карау буенча эшне оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Район Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәэмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр Район Советына жиберелә.

6. Муниципаль хокукый актларның проектлары һәм жириле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр Район Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка хәбәр ителә.

Статья 20. Гражданнарның жириле үзидарә органнарына мөрәҗәгатьләре

1. Гражданнар районның жириле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәҗәгатьләргә хокуклы.

2. Районның һәр жириле үзидарә органында әлеге органнар компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча халыкны кабул итү, гражданнарның барлык мөрәҗәгатьләрен вакытында карау һәм хәл итү оештырыла.

3. Гражданнарның мөрәҗәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәҗәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

4. Гражданнарның мөрәҗәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жириле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплы булалар.

Статья 21. Районның иҗтимагый (консультатив) советлары

1. Гражданнарның һәм жириле үзидарә органнарының жириле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар әзерләгәндә һәм гамәлгә ашырганда халык ихтияжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жириле үзидарә органнары эшчәнлегенә җәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында Районның Иҗтимагый советы төзелә.

2. Районның иҗтимагый советы аның эшчәнлегендә район халкының, иҗтимагый берләшмәләр һәм коммерциягә карамаган башка оешмалар вәкилләренең ирекле катнашуына нигезләнеп төзелә.

3. Районның Иҗтимагый советын төзү тәртибе, аның утырышларын үткөрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, Районның жириле үзидарә органнарының Район Иҗтимагый советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең мәгълүмат, консультация бирү һәм башка мәсьәләләре, аны тарату процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм аның эшчәнлегенә башка мәсьәләләре Район Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка иҗтимагый (консультатив) советлар район жириле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Иҗтимагый (консультатив) советларда эш җәмәгать башлангычларында гамәлгә ашырыла.

Статья 22. Район халкы тарафыннан жириле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыруның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлеге Уставта каралган рәвешләр белән беррәттән халык жириле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм халыкның жириле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуының федераль закон нигезендә гражданнар Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы законнарына

каршы килми торган башка рәвешләрдә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Район халкы тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары халыкка турыдан-туры район жирле үзидарәсен гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. Район Советы

Статья 23. Район Советы - Районның жирле үзидарә вәкаләтле органы

1. Район Советы - жирле үзидарәнең даими эшләүче коллегияль вәкилләкле органы.

2. Район Советының рәсми исеме - «Югары Ослан муниципаль районы Советы».

3. Район Советы вәкаләтләре чоры - 5 ел.

4. Район Советы район халкына хисап тотә һәм аның контролендә була.

5. Район Советының мәһере, Район гербы сурәтләнгән һәм үз исеме булган бланклары бар.

6. Район Советы эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар Район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 24. Район Советы составы

1. Район Советы 40 депутаттан тора.

2. Район Советы аның составына Район Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесен сайлаганда хокуклы була.

Статья 25. Район Советы депутатларын сайлау тәртибе

1. Район Советы составына район составына керүче жирлекләр башлыклары һәм әлеге жирлекләрнең вәкилләкле органнары депутатлары, жирлек халкы санына бәйсез рәвештә, һәр жирлектән бер вәкил күләмендә жирлекнең вәкилләкле органнары тарафыннан үз составыннан сайланган жирлек башлыклары вазифасы буенча керә.

"Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль закон нигезендә муниципаль район территориясе составына вәкилләкле органнары вәкаләтләрен гражданныр жыены башкара торган жирлекләр кергән очракта, мондый жирлекләрдән депутатларны муниципаль район Советы составына сайлау мондый жирлек уставында билгеләнгән тәртиптә һәм срокка гражданныр жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Жирлекнең сайлап куелган органы депутатлары арасыныннан сайланган Район Советы депутаты, алдагы чакырылыш органнары вәкаләте вакытыннан алда туктатылган очракта, шул авылның тиешле органнарына яңа чакырылыш беренче утырыш көненнән бер айдан да соңга калмыйча сайланырга тиеш.

3. Район Советы депутаты жирлекнең вәкилләкле органы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән күрсәтелә һәм күрсәтелгән орган карары белән рәсмиләштерелә.

4. Жирлек Советының жирлек Башлыгын сайлау һәм жирлек Советы депутатын район Советы депутаты итеп сайлау турындагы карары өч көн эчендә район Советына жибәрелә.

Статья 26. Район Советы депутаты статусы

1. Район Советы депутаты статусы Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Район уставы, Район Советы депутаты статусы турындагы нигезләмә нигезендә билгеләнә.

2. Район Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Башлыгы яисә район Советы депутаты итеп жирлекнең вәкилләклә органы депутатлары арасынан сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

3. Район Советы депутаты, бу Устав белән билгеләнгән очрактан кала, азат ителмәгән эшкә таянып депутат эшчәнлеген төп эш урынындагы хезмәт вазифалары белән берләштереп алып бара.

4. Район Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

5. Район Советы депутатына законнар, әлеге Устав, район Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

6. Район Советы депутаты Район Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә, шул исәптән түбәндәге йөкләмәләрен үтәргә тиеш:

1) жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан тыелырга һәм шәхсән яисә аның якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләрен хәл иткәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм граждандар эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусын файдаланмаса;

2) депутат вазифаларын объектив башкаруда шикләнүләр туганда эш – гамәлләреннән тыелып торырга тиеш, шулай ук Район Советы дәрәжәсенә яки абруена зыян китерергә сәләтле булган конфликт ситуацияләрен булдырмый калырга тиеш;

3) конфликт ситуацияләре килеп чыгу куркынычы туган очракта, депутат вазифаларын башкаруга комачаулык иткән шәхси кызыксынулар тәэсир итә яки тәэсир итергә мөмкин булган очракта, Район Советына хәбәр итергә һәм аның әлеге конфликт ситуацияләрен булдырмый калдыруны яки жайлауга юнәлтелгән карарларын үтәргә тиеш;

4) Район Советы урнаштырган халык алдында чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргә тиеш;

5) федераль кануннарда туры китереп, конфиденциаль характердагы мәгълуматларга караган мәгълуматларны, Район Советы Депутаты вазифаларын башкарган вакытта депутат эшчәнлегенә белән бәйле булмаган үзенә билгеле булган мәгълуматны таратырга һәм шул максатларда кулланырга тиеш түгел;

6) депутат вазифаларын башкару аркасында физик һәм юридик затлардан бүләкләр (бүләкләр, акчалата бүләкләр, ссудалар, булышлык, күнел ачулар, яллары, транспорт чыгымнары өчен түләүләр һәм башка бүләкләр) алмаса тиеш.

7. Даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы район Советы депутаты түбәндәгеләргә хокукты түгел:

1) шәхсән яисә ышанычлы затлар аша эшқуарлык эшчәнлегенә белән шөгыйльләнәргә;

2) түбәндәге очрактан тыш коммерция яисә коммерциягә карамаган оешма идарәсендә катнашырга:

а) сәяси партия, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль районның сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән беренчел профсоюз оешманың сайлау органы тарафыннан түләүсез нигездә сәяси партия белән идарә итүдә катнашу, башка ижтимагый оешма, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативлары съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында, күчемсез мөлкәт милекчеләре ширкәтендә катнашу;

б) коммерциячел булмаган оешма белән идарә итүдә Татарстан Республикасы Законнында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Раисына алдан хәбәр итү белән түләүсез нигездә катнашу (сәяси партия, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында, муниципаль район сайлау комиссиясе аппаратында оештырылган беренчел профсоюз оешмасының сайлап куелган органы, башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчемсез милек ияләре ширкәтенең съездында (конференциясендә) яки гомуми жыелышында катнашудан тыш);

муниципаль районның устав уставында каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыручы муниципаль районның устав оешмалары һәм муниципаль районның устав актларында (муниципаль районның) устав нигезендә гамәлгә ашырылучы акционерлары (муниципаль районның) тарафыннан вәкаләтләрне гамәлгә ашыру тәртибен билгели торган бүтән төрле хокукый актларда каралган очрақлар нигезендә түләүсез нигездә катнашуга;

3) укытучылык, фәнни һәм башка ижәт эшчәнлегенән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шәгыйльләнәргә.

Шул ук вакытта, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, укытучылык, фәнни һәм башка ижәди эшчәнлек бары тик чит дөүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданныгы булмаган затлар акчалары исәбеннән генә финанслана алмый;

4) әгәр Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яки күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчеләренәң башка органнары составына керә алмый.

5) гражданлык, административ яисә жинаять эше буенча яки административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яисә вәкил (законлы вәкиллек очрақларыннан тыш) сыйфатында катнашырга.

8. Район Советы депутаты "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

"Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дөүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, "Россия Федерациясе территориясендә жирле үзидарә принципнары турында" 2003-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган очрақта, район Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

Депутатка коррупциягә каршы көрәш турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнең дәрәслеген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы карары буенча үткөрелә.

Тикшерү нәтижәсендә "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрена 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрена 230-ФЗ номерлы Федераль закон, " Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрена 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуну һәм счетлары (кертемнәре) булуны, кулдагы акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законда каралган чикләүләрне, тыюлар, бурычларны үтәмәү фактлары ачыкланганда, Татарстан Республикасы Рәисе район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яки күрсәтелгән затларга карата башка җаваплылык чарасын куллану турында гариза белән тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле җирле үзидарә органына яки судка мөрәҗәгать итә.

Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында төгәл булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр тапшырган район Советы депутатына, әгәр әлеге белешмәләргә бозуы җитди булмаса, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) район Советы депутатын район Советында вазыйфасыннан азат итү, аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы район Советында вазыйфа биләү хокукыннан мәхрүм итү;

3) даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашырудан аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкару хокукыннан мәхрүм итеп азат итү;

4) үз вәкаләтләре чоры туктатылганчы район Советында вазыйфа биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

Район Советы депутатына әлеге статьяның 8 өлешендә күрсәтелгән җаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

Статья 27. Район Советы депутатының район халкы белән үзара мөнәсәбәте

1. Район Советы депутаты район халкы, шулай ук район территориясендә урнашкан предприятие, оешма, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.

2. Район Советы депутаты җирлекнең вәкиле булган халкы алдында елына кимендә бер тапкыр үз эше турында хисап тотса, аларга район Советы эше турында даими мәгълүмат бирә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр халыкны кабул итә.

3. Район Советы депутаты район халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәргә, гаризаларны, шикәятләргә карарга, аларда булган мәсьәләләргә дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

Статья 28. Яңа сайланган Район Советы эшен оештыру

1. Яңа сайланган район Советы муниципаль район составына керүче барлык жирлекләргә депутатлар сайланганнан соң утыз көн эчендә беренче утырышка жыела.

2. Район Советының сайлаулардан соң беренче утырышын Район Башлыгы сайланганга кадәр ачып жибәрә һәм яше буенча иң өлкән район Советы депутаты алып бара.

Статья 29. Район Советы компетенциясе

1. Район Советы компетенциясендә:

- 1) Район уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр керту;
- 2) Район территориясендә гомуммәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) Район бюджетын һәм аның үтөлеше турындагы хисапны раслау;
- 4) салымнар һәм җыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;
- 5) Районның социаль-иқтисадый үсеш стратегиясен раслау;
- 6) чикләргә үзгәртү, Районны үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;
- 7) жирле референдумны билгеләү;
- 8) Район Башлыгын сайлау, район Башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;
- 9) Район Башкарма комитеты җитәкчесе, Контроль-хисап Палатасы рәисен билгеләп кую, аларның отставкасын кабул итү;
- 10) районның жирле үзидарә органнары структурасын раслау, жирле үзидарә органнарының һәркайсының эчке структурасын һәм аларның штат расписаниесен раслау;
- 11) Башкарма комитет җитәкчесе вазыйфасын биләүгә конкурс үткөрү тәртибен билгеләү, конкурс комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 12) Контроль-хисап палатасы турындагы нигезләмәне, Финанс-бюджет палатасы турындагы нигезләмәне һәм Мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы турындагы Нигезләмәне раслау;
- 13) чикләргә үзгәртү, Районны үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 15) Районның муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү;
- 16) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, эшләр башкару турында, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;
- 17) Районның муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

18) Районның жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

19) жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен үтәвен тикшереп тору;

20) Район тарафыннан заем чараларын жәлеп итү тәртибен раслау, гамәлдәге законнар нигезендә муниципаль кыйммәтле кәгазьләрне чыгару тәртибен билгеләү;

21) Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә районны, авыл жирлекләрен территориаль планлаштыру документларын, районның, авыл жирлекләренең башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

22) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү;

23) жирлекләрнең бюджет тәэмин ителеше дәрәжәсен тигезләү өчен район бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

24) автономияле коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

25) үз массакүләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

26) Район Уставы һәм Район Советы карарлары аңлатмасы;

27) Район Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

28) Район Советы аппараты турындагы нигезләмәне раслау;

29) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль район Советы карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан район Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

Район Советы Район Башлыгының, Район Башкарма комитеты Житәкчесенең аларның эшчәнлегенә нәтижәләре, Район Башкарма комитеты эшчәнлегенә һәм башка Район Башлыгы идарә тармаклары, Районның жирле үзидарә органнарының, шул исәптән Район Советы күтәргән мәсьәләләрне чишү турында еллык отчетын тыңлый.

2. Район Советы, Район Башлыгы яки аерым депутатлар (депутат төркемнәре) тарафыннан, район бюджеты акчаларының Район Советы, Район Башлыгы һәм депутатларның эшчәнлеген тәэмин итүгә юнәлтелгән акчалардан кала, нинди формада булуына карамастан, Район бюджеты акчалары белән идарә итү һәм куллану тыела.

Статья 30. Район Советының эш тәртибе

1. Район Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм Район Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Район Советы эшенең төп рәвеше аның утырышларыннан гыйбарәт, аларда район Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Район Советы утырышы, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, хокуклы була.

4. Район Советының чираттагы утырышы кирәк булганда, ләкин кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар Район Башлығы яки Район Советының билгеләнгән депутатларның кимендә өчтән бер өлеше санынча депутатлар төркеме инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары район Башлығы тарафыннан чакырыла. Район Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткөрүгә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Район Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Район Советының ачык утырышларында районның теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очрақларда Район Советы ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик Район Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашу хокукы булган затлар гына катнаша ала.

7. Район Советының һәр утырышы беркетелә һәм стенографияләнә. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткөрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчәрелә һәм тавыш бирү нәтижәләре күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Совет утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, Район башлығы Районның теләсә кайсы кешесе аның белән таныша ала.

8. Район Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Район Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Район Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемдә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очрақлары әлеге Устав, Район Советы Регламенты белән билгеләнә.

Статья 31. Район Советы эшчәнлеген оештыру

1. Район Советы эшчәнлеген оештыруны Район Башлығы башкара.

2. Район Советы Регламентына туры китереп Район Советы компетенциясенә караган сорауларны алдан карау һәм эзерләү өчен Район Башлығыннан һәм аның урынбасарыннан кала депутатлардан Район Советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча даими комитет оештырыла, шулай ук даими һәи вакытлы комиссияләр оештырылырга мөмкин.

3. Муниципаль программаларны, Район Советы карарлары проектларын эзерләү өчен, Районга кагылышлы әһәмиятле сорауларны тикшерү өчен, Район Советы каршында аның карары буенча депутатлар, Район Башкарма комитеты вәкилләре, иҗтимагый оешмалар, организацияләр һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм Район халкы составында, партия фракцияләре, эшче, эксперт һәм башка киңәш итүче төркемнәр оеша ала.

4. Район Советының оештыру, хокук, мәгълумати, материал- техник һәм башка эшчәнлеген тәэмин итүне Район Советы аппараты тәэмин итә.

Статья 32. Район Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Район Советы Район территориясендә бу Уставның кагыйдәнамәләре үтәләшен, Район Советы кабул иткән норматив актлар, Район бюджеты үтәләшен, бюджеттан тыш акчаларны куллану, Районның үсеш программаларын, Район Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнең башка органнары эшчәнлеген контрольдә тотуны тормышка ашыра.

2. Район жирле үзидарә органнары һәм аларның вазифаи затлары кануннарны, бу Уставны һәм башка муниципль хокук актларын бозган очракта, Район Советы, Район Башлыгы карары нигезендә билгеләнгән фактларны тикшерү өчен депутатлар арасынан вакытлы контроль комиссияләр оешырга мөмкин.

3. Кануннарға яраклаштырып Район Советы, Район Башлыгы карары нигезендә Район бюджеты акчаларының максатчан кулланылышын тикшерү (ревизия), муниципаль мөлкәтнең нәтижәле кулланылышын тикшерә ала, шулай ук Район Башкарма комитетының башка финанс-хужалык мәсьәләләрен тикшерү үткәрә ала. Тикшерү (ревизия) үткәргә билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт власте органнарыннан белгечләр, бәйсез аудиторлар жәлеп ителә ала.

4. Район Башкарма комитеты, аның Житәкчесе, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, вазифаи затлар, канун белән башка нәрсә билгеләнмәгән булса, Район Советы, аның контроль комиссияләре, Район Советы депутаты мәрәжәгәте буенча соратып алынган Район Советын житәкләү белән бәйле мәгълуматны бирергә тиеш, ә кануннарны, муниципаль хокук актларын бозу очраklары ачыкланса, житешсезлекләренә бетерү өчен һәм гаеплеләренә жавапка тарту буенча кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Район Советы, контроль функцияләрен тормышка ашырганда, Район Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкару-күрсәтмә биру эшчәнлегенә катнашырга хокуклы түгел.

Статья 33 . Район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Советы вәкаләтләре түбәндәге очраklарда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) район Советы үз-үзен тарату турында карар кабул иткән очракта;

2) канунда каралган дәлилләр буенча һәм билгеләнгән тәртиптә Район Советы таратылса;

3) Татарстан Республикасы Югары судының Район Советы депутатлар составының хокуксыз булуы турында карары көченә кергәч, шул исәптән депутатлар үзләренең вәкаләтләрен өстеннән төшерсә;

4) федераль кануннарға туры китереп тормышка ашырылган, Районны үзгәртеп кору булган, шулай ук Районны бетергән очракта;

5) Район чикләрен үзгөрү нәтижәсендә булган очракта, сайлаучыларның саны 25 проценттан артып китсә;

2. Район Советы вәкаләтенең вакытыннан алда туктатылуы аның депутатлар вәкаләтләренең туктатылуына сәбәп була.

3. Район Советы вәкаләте вакытыннан алда туктатылган очракта авылларның сайлап куелган органнары бер ай эчендә Район Советы составына башка депутатларны сайлап куерга тиеш.

Статья 34. Район Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Район Советының үз-үзен тарату турында карары Район Башлыгы яки Район Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан ким булмаган депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителә ала.

2. Үз-үзен тарату турында карар кабул итү инициативасы күрсәтелә алмый:

1) Район Советын сайланудан соң беренче елы эчендә;

2) Район бюджеты кабул ителгән һәм аның үтәлеше турында отчет расланган вакытта;

3) яңа Район Башлыгын сайлаганчы Район Башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан очракта.

3. Район Советының үз-үзен тарату турында язмача тәкъдиме үз-үзен тарату сәбәпләрен күрсәтергә тиеш, шулай ук аңа үз-үзен тарату сәбәпләрен дәлиллегән материаллар куелырга тиеш.

4. Үз-үзен тарату турында сорауны алдан карап чыгу буенча Район Советы депутатлары саныннан комиссия төзелә. Район Советы яки Район Башлыгы карары буенча Район Советының үз-үзен тарату турында мәсьәләсе халык тыңлауларына куелырга мөмкин.

5. Район Советының үз-үзен тарату турында мәсьәләне карау дәвамлылыгы Район Советы депутатлары һәм Район халкы тарафыннан үз-үзен тарату инициативасының барлык шартлары һәм жирлекләрен һәр яклап һәм объектив тикшерү мөмкинлегенә гарантия бирергә тиеш. Үз-үзен тарату турында карар үз-үзен тарату инициативасы күрсәтелгән көннән алып ике ай узганнан соң кабул ителә ала.

6. Район Советының үз-үзен тарату турында карары яшерен тавыш биру юлы белән Район Советы депутатларының билгеләнгән саннарның өчтән ике өлеш тавыш белән кабул ителә.

7. Район Советы тарафыннан үз-үзен тарату турында тәкъдиме кире кагылса, кабат үз-үзен тарату турында инициатива үз-үзен тарату мәсьәләсе буенча тавыш биргән көннән алып бер елдан да иртәрәк була алмый.

Статья 35. Район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставка;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе граждандлыгын яки чит ил дәүләте граждандлыгын туктату - Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданды жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләте граждандлыгы (подданство) булу яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданды яисә Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы чит ил гражданды булырга хокукы, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;

8) сайлаучылар тарафыннан жирлек Советы депутаты буларак кире чакыру. Район Советы депутатын, шул исәптән район Башлыгын чакыртып алу нигезләре булып депутатның тиешле жирлек сайлаучыларының аңа ышанычын шик астына куючы һәм депутат бурычларын яки Район Башлыгы вазыйфаларын үтәмәүдә, депутат, район Башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясен башка бозуларда суд тәртибендә расланган конкрет хокуксыз карарлар яки гамәлләр (гамәлсезлек) тора. Татарстан Республикасы Конституциясе, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары һәм

башка норматив хокукый актлары, әлеге устав һәм башка муниципаль хокукый актлар. Кабатлау процедурасы торак пункт Уставы белән билгеләнә;

9) Район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә юллама;

11) “Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль законда билгеләнгән башка очрақларда.

2. Район Советы депутатының вәкаләтләре район Советы карары белән, әгәр депутат житди сәбәпләрсез район Советының барлык утырышларында алты ай рәттән булмаса, вакытыннан алда туктатыла.

3. Район Советының район Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карары вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әгәр бу нигез район Советы сессияләре арасында барлыкка килгән булса, мондый нигез барлыкка килгән көннән өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

4. Район Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очрақта, әлеге орган бер ай эчендә район Советы составына башка депутат сайларга тиеш.

5. Югары Ослан муниципаль районы Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мәрәжәгать иткән очрақта, вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн-район Советына әлеге гариза кергән көн.

IV бүлек. РАЙОН БАШЛЫГЫ

Статья 36. Район Башлыгы - Районның иң югары вазыйфаи заты

1. Район Башлыгы Районның югары вәкаләтле шәхесе булып тора.

2. Район Башлыгы Район Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе вәкаләтләрен башкара.

3. Район Башлыгының рәсми исеме- Югары Ослан муниципаль районы Башлыгы.

Статья 37. Район Башлыгын сайлау тәртибе

1. Район Башлыгы яңа сайланган Район Советының беренче утырышында Район Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән Район Советы вәкаләте вакытына сайлана.

2. Район Башлыгын сайлау Район Советы депутатлары күрсәткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән Район составына кергән авылларның сайлап куелган органнары, Район халкы, ижтимагый оешмалар, Татарстан Республикасы Президенты тәкъдимнәре нигезендә сайлана.

3. Саланганнан соң Район Башлыгы түбәндәгечә ант бирә:

“Миңа йөкләнгән Югары Ослан муниципаль районы Башлыгының зур бурычларын тормышка ашырганда Россия Федерациясе законнарын һәм Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм Конституциясен, Югары Ослан муниципаль районы Уставын үтәргә, район кешеләренең мул тормышын тәэмин итү өчен бөтен белемне һәм көчемне куярга, кеше һәм гражданин хокукларын сакларга ант итәм”.

Статья 38. Район Башлыгы статусы

1. Район Башлыгы даими нигездә эшли.

2. Район Башлыгы, федераль канун белән билгеләнгән Район Башлыгы статусы белән туры килми торган вазифаны алмаштыра алмый, шулай ук эшмәкәрлек, шулай ук, укыту, фәнни һәм башка ижади эштән кала, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә хокукы юк.

Район Башлыгына Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмләр) ачу һәм тоту, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклау, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яисә) алардан файдалану тыела.

3. Район Башлыгы үзенең эшчәнлегендә, бу Устав һәм федераль канунга туры китереп, Район Советына һәм Районда яшәүче халык контрольлегендә һәм отчетында .

4. Район Башлыгы үзенең эшчәнлегенә нәтижеләре турында Район Советына еллык отчетларын тәкъдим итә.

Статья 39. Район Башлыгының вәкаләтләре

Район Башлыгы:

1) башка муниципаль берәмлекләрнең җирле үзидарә органнары белән, дөүләт хакимияте органнары белән, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәттә Район исеменнән эш алып бара, Район исеменнән ышаныч язуйннан башка эш йөртә;

2) Район Советы эшен оештыра, Район Советы утырышларын җыя һәм аларда рәислек итә;

3) бу Устав белән билгеләнгән тәртиптә, Район Советы кабул иткән хокук актларына кул куя һәм халыкка белдерә, шулай ук Район Советы утырышлары беркетмәләренә кул куя;

4) үзенең вәкаләтләре кысаларында Район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокук актлары чыгара;

5) Район Башкарма комитеты Җитәкчесе белән контракт тәзи;

6) Район Советы эшчәнлегендә жәмәгәтчелек фикерен исәпләү һәм ачыклык булдыру буенча чаралар күрә;

7) халыкны кабул итә, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикәятләрен карауны оештыра;

8) Район Советы утырышларының беркетмәләренә кул куя;

9) Район Советы аппараты эшчәнлегенә белән җитәкчелекне тормышка ашыра;

10) Район Советы контроль вәкаләтләренең тормышка ашырылуын килештерә;

11) Район бюджетында каралганча, Район Советы эшчәнлеген тәэмин итү һәм тотуга акчаларны бүлүче булып тора;

12) канунга һәм бу Уставка туры китереп, халыкның үз ирке белән кабул ителгән карарларын тормышка ашыру буенча Район Советының хокук актларын кабул итүне оештыра;

13) Районның җирле үзидарә органнарының Татарстан территориясендә эшләп килүче башкарма хакимият федераль органнарының территориаль

органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дөүлэт хакимияте органнары белән үзара бәйләнешен булдыра;

14) Район исеменнән дөүлэт хакимияте органнары белән, башка муниципаль берәмлекләр белән икътисад һәм ижтимагый-мәдәният өлкәсендә хезмәттәшлек турында килешүнамәләр һәм килешүләр төзи, Татарстан Республикасы дөүлэт хакимияте органнары белән үзара бәйләнеш турында һәм гамәлләрне килештерү турында килешүнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) жирле үзидарә органнарыны тарафыннан Россия Федерациясе субъектлары кануннары һәм федераль кануннары тарафыннан жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дөүлэт вәкаләтләре һәм әһәмиятле булган мәсьәләләрне чишү буенча вәкаләтләре тормышка ашыруны булдыра;

16) муниципаль район башлыкларының идарә итүе турында федераль кануннар белән, Татарстан Республикасы кануннары белән бирелгән башка вәкаләтлекләре, шулай ук бу Устав, Район Башлыгы компетенциясенә караган Район Советы карарлары белән бирелгән башка вәкаләтлекләре тормышка ашыра.

Район Башлыгы “Коррупциягә каршы торышы” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны һәм башка федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә чикләүләр һәм тыюларны сакларга һәм вазифаларын үтәргә тиеш.

40 статья. Район Башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Район Башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставка;

3) федераль законнар нигезендә отставкага китү;

4) гамәлдәге законнар нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә үлгән дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе граждандлыгын яки чит ил дөүләте граждандлыгын туктату - Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданды жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дөүләте граждандлыгы (подданство) булу яисә чит ил дөүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданды яисә Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы чит ил гражданды булырга хокукы, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

11) сәләмәтлеге буенча Район Башлыгы вәкаләтләрен башкара алмауы турында суд тәртибендә билгеләнсә;

12) федераль кануннарда туры китереп тормышка ашырылган, Районны үзгәртеп кору булган, шулай ук Районны бетергән очракта;

13) Район чикләрен үзгәру нәтижәсендә булган очракта, сайлаучыларның саны 25 проценттан артып китсә.

Район Башлыгының, аларның хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю очрагында район башлыгының вәкаләтләре шулай ук район Башлыгы ышанычын югалтуга бәйле рәвештә вакытыннан алда туктатыла.

2. Район Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, әлеге статьяның 1 пунктында күрсәтелгән нигезләрдә Районның яңа Башлыгын сайлау вәкаләтләр шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

3. Район Башлыгының вәкаләтләре район Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганчы алты айдан да кимрәк вакыт кала туктатылса, Районның яңа башлыгын сайлау яңа сайланган район Советының беренче утырышында гамәлгә ашырыла.

4. Район Советы тарафыннан сайланган Район Башлыгы, аның вәкаләтләре Район Советының аны отставкага чыгару турындагы карары нигезендә вакытыннан алда туктатылган очракта, күрсәтелгән карарга суд тәртибендә шикәят бирә, суд карары закон көченә кәргәнче район башлыгын сайлау турында карар кабул итәргә хокуклы түгел.

5. Район Башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган йә суд карары белән сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта аның вәкаләтләрен район башлыгы урынбасары башкара.

Статья 41. Район Башлыгының отставкага китүе

1. Федераль кануннарда туры китереп Район Советы Район Советы депутатлары яки Татарстан Республикасы хезмәтендәге зат инициативасы буенча Район башлыгын отставкага жиберә ала.

2. Район Башлыгын отставкага жиберү өчен жириклек булып түбәндәгеләр тора:

1) Федераль канунда каралган буенча Район башлыгының карарлары, гамәлләре (гамьсезлекләре) күңелсез нәтижәләр китереп чыгарса (китереп чыгарсалар);

2) өч ай һәм аннан да күбрәк вакыт эчендә Район Уставы, федераль кануннарда каралганча, үзенең вәкаләтләрен тормышка ашыруда урындагы мәсьәләләрне чишү буенча вазифаларын башкармаса, яки Татарстан Республикасы кануннары һәм федераль кануннар белән каралган жириклек үзидәрә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тормышка ашыруны үтәмәсә;

3) Район Башлыгының эшчәнлегенә Район Советы тарафыннан Район Советы каршында аның еллык отчётына ике тапкыр рәттән канәгатьләндерерлек бәя бирелмәсә.

4) “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны һәм башка федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә чикләүләр һәм тыюларны сакламаган һәм вазифаларын үтәмәгән очракта;

5) Район Башлыгы, районның Башкарма комитеты житәкчесе һәм башка органнар һәм оешмалар тарафыннан кеше хокуклары һәм иреге, дине һәм башка

хокукларын чикләү булып, милләтара (этникара) һәм конфессиональ конфликтлар китереп чыгарса, дәүләт гарантияләрен бозу булса;

3. Район Советы депутатларының өчтән береннән дә ким булмаган төркеме тәкъдим иткән Район башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасы мөрәжәгать формасында языла һәм Район Советы карауына кертелә. Әлеге муниципаль берәмлек башлыгын отставкага жибәрү турында мөрәжәгать Район Советының карар проекты белән бергә кертелә. Әлеге инициативаны тәкъдим итү турында Район Советының әлеге мөрәжәгате тәкъдим ителгән көннән соң икенче көннән дә соңга калмыйча Район башлыгы һәм Татарстан Республикасының югары дәүләт хезмәтендәге затка житекерелә.

4. Район Советы депутатларының Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын карау Татарстан Республикасы югары дәүләт хезмәтендәге шәхеснең фикерен исәпкә алып тормышка ашырыла.

5. Район Советы депутатларының Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын караган вакытта федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән жириле үзидарә органнарына тапшырылган вәкаләтләренә кагылышлы мәсьәләләр карала, яки Федераль канунда каралган буенча Район Башлыгының карарлары, гамәлләре (гамьсезлекләре) күңелсез нәтижәләр китереп чыгарса (китереп чыгарсалар), Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары Татарстан Республикасы югары дәүләт хезмәтендәге зат килешүе буенча гына кабул ителә ала.

6. Татарстан Республикасы югары дәүләт хезмәтендәге затның Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасы мөрәжәгать итеп языла һәм Район Советы карарының туры килгән проекты белән бергә Район Советы карауына кертелә. Бу инициативаны тәкъдим итү турында Район Советы күрсәтелгән мөрәжәгәтне керткәч бер көннән соңга калмыйча Район башлыгына хәбәр итергә тиеш.

7. Район Советы депутатларының яки Татарстан Республикасы югары дәүләт хезмәтендәге затның Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын карау әлеге мөрәжәгать кертелгән көннән соң бер ай эчендә каралырга тиеш.

8. Район Советы депутатларының Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары өчен Район Советы депутатлары арасыннан икедән өч өлеше тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

9. Район Советы депутатларының Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы карарына Район Советы утырышында рәислек иткән депутат кул куя.

10. Район Башлыгы, төп тавыш бирү хокукы белән Район Советы составына кергән һәм аның рәисе вазифаларын үтәгән очракта, аны отставкага жибәрү турындагы мәсьәләне караганда Район Советы утырышында катнаша икән, бу утырыш Район Советы тарафыннан билгеләнгән Район Советы депутаты рәислегендә уза.

11. Район Советы тарафыннан Район Башлыгын отставкага жибәрү турындагы карар каралганда һәм кабул ителгәндә тәэмин ителергә тиеш:

1) тиешле утырышны үткөрү вакыты һәм урыны турында белдерү кәгазе алу, шулай ук Район Советы депутатларының һәм Татарстан Республикасы югары дәүләт хезмәтендәге шәхеснең мөрәжәгате һәм аны отставкага жибәрү турындагы Район Советы карары проекты белән танышу;

2) Район Советы депутатларына, аны отставкага жибәрү өчен нигез итеп күрсәтелгән шартларны аңлату мөмкинчелеге бирү.

12. Район Советы Башлыгы Район Советының аны отставкага жибөрү турындагы карары белән килешмәсә, үзенең төп фикерен язма рәвештә аңатып бирергә хокуклы.

13. Район Советы тарафыннан Район Башлыгын отставкага жибөрү турындагы карар аны кабул иткәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә бастырылып чыгарыла. Район Советы Башлыгы Район Советының аны отставкага жибөрү турындагы карарына язма рәвештә үзенең мөһим фикерен жеткәрсә, ул Район Советы карары белән бер вакытта басылып чыгарга тиеш.

14. Район Советы депутатларының яки Татарстан Республикасы югары дәүләт хезмәтендәге шәхеснең Район Башлыгын отставкага жибөрү турындагы инициативасы кире кайтарылса, Район Советының Район Башлыгын отставкага жибөрү турындагы мәсьәләне икенче тапкыр каралышка әлеге мәсьәлә каралган Район Советы утырышы узганнан соң ике айдан да иртәрәк булмаган вакытта куелырга тиеш.

Статья 42. Район Башлыгы урынбасары

1. Район Башлыгы тәкъдиме буенча Район Советы тарафыннан депутатлар арасынан Район Башлыгы урынбасары – Район Советы Рәисе урынбасары сайлана.

2. Район Советы депутаты Район Башлыгы урынбасары булып, аны сайлау өчен Район Советы депутатларының яртыдан артык өлеше тавыш биргән булса, сайланган дип санала.

3. Район Башлыгы урынбасары -Район Советы Рәисе урынбасары, Район Советы Регламенты билгеләгән вазифаларны бүлү белән туры китергән функцияләренә, Район Башлыгы йөкләмәләрен башкара, ә ул вакытлыча булмаган очракта (авыру яки ялы сәбәпле) яки ул үз вазифаларын башкара алмаган очракта яки вакытыннан алда вәкаләтләре туктатылганда, Район Башлыгы вазифаларын башкара.

4. Район Башлыгы урынбасары -Район Советы Рәисе урынбасары үзенең вәкаләтләрен даими нигездә тормышка ашыра.

5. Район Башлыгы урынбасары -Район Советы Рәисе урынбасары вәкаләтләре вакытыннан алда бу Уставның 40 ст. каралган нигездә вакытыннан алда туктатыла.

6. Район Башлыгы урынбасары -Район Советы Рәисе урынбасары Район Башлыгы инициативасы буенча кабул ителгән Район Советы карары белән яки Район Советы депутатлары арасынан өчтән бер өлешеннән ким булмаган төркемнең таләбе буенча теләсә кайсы вакытта вазифасыннан чакыртып алына ала. Район Башлыгы урынбасарын чакыртып алу турында карар Район Советы депутатлары арасынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

V бүлек. РАЙОН БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Статья 43. Районның Башкарма комитеты - Районның жирле үзидарә башкарма-күрсәтмә органы

1. Район Башкарма комитеты-Район жирле үзидарәсенең башкаручы-житәкчелек итүче органы булып тора.

2. Район Башкарма комитетының рәсми исеме – “Югары Ослан муниципаль районы Башкарма комитеты”.

3. Район Башкарма комитеты Район Советы белән хисаплашырга һәм контрольле булырга тиеш.

4. Район Башкарма комитетның герблы мөһере һәм үзенең атамалары һәм билгеләнгән үрнәктә Район гербы сурәте белән бланклары бар.

5. Район Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыруга тотылган акча Россия Федерациясе чыгымнар классификациясенә туры китереп район бюджетында аерым юл белән карала.

Статья 44. Районның Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Башкарма комитет житәкчесе тәкъдиме буенча Район Советы тарафыннан раслана.

2. Район Башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет житәкчесе, аның урынбасарлары, тармак (функциональ) һәм (яисә) башкарма комитетның территориаль органнары керә.

3. Район Башкарма комитеты органнары Район Советы раслый торган нигезләмәләр нигезендә эш итә.

4. Район Башкарма комитеты эшчәнлегендә ярдәм күрсәтү, җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне хәл итү буенча килешенгән бурычларны хәл итү өчен Башкарма комитет рәисе карары белән координация, эксперт һәм башка киңәш бирү (консультатив) органнары төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән органнар Район Башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш җәмәгать башлангычларында алып барыла.

Статья 45. Башкарма комитет вәкаләтләре

Башкарма комитет:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- Район бюджеты проектын, районның социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе проектын эшләүне тәэмин итә;

- Район бюджетын үтәүне, районның социаль-иқтисадый үсеш стратегиясен гамәлгә ашыруны оештыра;

- Районның иқтисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны оештыра һәм күрсәтелгән дәүләт хақимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәғлүмат бирүне оештыра;

- муниципаль район составына керүче җирлекләрнең бюджет тәэмин ителеше дәрәжәләрен район бюджеты акчалары исәбеннән тигезләүне тәэмин итә;

2) район территориясендә муниципаль милеккә идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә Район Советы билгеләгән тәртип нигезендә үз вәкаләтләре чикләрендә:

- Районның муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын түзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хақимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хақимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең җирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшыруны гамәлгә ашыра, Россия Федерациясе законнарында, Татарстан Республикасы законнарында, район Советы карарларында каралган тәртиптә башка алыш-бирешләр башкара;

- муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль учреждениеләрне финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- Районның икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек итү турында муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән килешүләр төзи; район территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- муниципаль заказны формалаштыра, урнаштыра, муниципаль заказның үтәлешен тикшереп тора, Район ихтыяжлары өчен каралган материал һәм финанс чараларын кулланып, заказчы булып тора;

“Кулланучылар хокукларын яклау турында” 1992 елның 7 февралендәге N 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыра.

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- районның, авыл жирлекләренең территориаль планлаштыру документлары проектларын, районның, авыл жирлекләренең башка шәһәр төзелеше документларын эшли һәм аны гамәлгә ашыруны тәмин итә, әлеге проектлар буенча ижтимагый фикер алышулар үткәрә;

- реклама конструкцияләрен урнаштыру схемасын раслый, муниципаль район территориясендә реклама конструкцияләрен урнаштыруга һәм эксплуатацияләүгә рөхсәт бирә, мондый рөхсәтләрне гамәлдән чыгара, муниципаль район территориясендә «Реклама турында» 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла торган үз белдеге белән билгеләнгән реклама конструкцияләрен демонтажлау турында күрсәтмәләр бирә;

- Район территориясендә гамәлгә ашырыла торган шәһәр төзелеше эшчәнлеген тәмин итүнең мәгълүмат системаларын алып бара;

- Район муниципаль милкендәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- Район территориясендә кануннарда билгеләнгән тәртиптә жир кишәрлекләре бирә һәм ала;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарга предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы гамәлләре турында хәбәр итә;

- әйләнә-тирә мохитне саклау буенча жирлекара характердагы чараларны оештыра;

- район территориясендә каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау), жыю, транспортировка, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, күмү эшчәнлеген оештыра;

- Район территориясендә жирле әһәмияттәге дөвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклауны үстерү һәм тәмин итә, шулай ук жирле әһәмияттәге махсус сакланылучы табигать территорияләрен саклау һәм алардан файдалану өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- адреслау объектларына адреслар тапшыра, үзгәртә, аннулировать итә, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларынан, региональ яисә муниципальәра әһәмияттәге автомобиль юлларынан тыш),

муниципаль районның авылара территориясе чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәрне үзгәртә, аннулировать итә, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыра;

- муниципаль районның авылара территориясендә муниципаль жир контролен гамәлгә ашыра;

- федераль закон нигезендә комплекслы кадастр эшләрен башкаруны һәм территориянең карта-планын раслауны оештыра.

4) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- Район территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәэмин итә;

- муниципаль район чикләрендәге торак пунктлар чикләреннән тыш жирле өһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра, автомобиль транспортында, шәһәр жир өсте электр транспортында һәм юл хужалыгында муниципаль район чикләрендә торак пунктлар чикләреннән тыш муниципаль контрольне гамәлгә ашыра, юл хәрәкәтен оештыру һәм аларда юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәэмин итә, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашыру өлкәсендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыра һәм муниципаль транспорт оешмаларын төзү яисә шартнамә башлангычларында хосусый һәм башка транспорт предприятиеләрен һәм оешмаларын транспорт белән тәэмин итү юлы белән район чикләрендә жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыруны тәэмин итә;

- Район чикләрендә торак пунктлар арасында халыкка хезмәт күрсәтүче жәмәгать транспорты тукталышы маршрутларын, хәрәкәт графигын, урыннарын раслый яисә килештерә;

- район чикләрендәге торак пунктлар чикләреннән тыш жәмәгать транспорты тукталышлары өчен бирелгән урыннарны төзекләндерүне тәэмин итә;

- жирлекләрне элемент хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

5) торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жирлекләрне электр һәм газ белән тәэмин итүне оештыра;

- Район составына керүче жирлекләрне жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, китапханә фондларын туплауны һәм саклауны тәэмин итүне оештыра;

- муниципаль район составына керүче жирлекләрне ял итүне оештыру һәм мәдәният оешмаларының хезмәт күрсәтүләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- муниципаль район составына керүче жирлекләрдә жирле традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыра;

- муниципаль район милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрен) саклап калу, алардан файдалану һәм аларны популярлаштыру, муниципаль район территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) өһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклау чараларын гамәлгә ашыра;

- музейлар төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм жирлекара күмү урыннарын карап тотуны тәэмин итә;

6) мәгариф һәм сәламәтлек саклау өлкәсендә:

- муниципаль мөгариф оешмаларында төп гомуми белем бирү программалары буенча һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез мөктәпкәчә, башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирүне (федераль дөүлөт белем бирү стандартлары нигезендә төп гомуми белем бирү программаларын гамәлгә ашыруны финанс ягынан тәэмин итү вәкаләтләренән тыш), муниципаль мөгариф оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне (Татарстан Республикасы дөүлөт хакимияте органнары тарафыннан финанс белән тәэмин ителә торган Балаларга өстәмә белем бирүдән тыш) оештыра, балаларның гомерен һәм сәламәтлеген тәэмин итү чараларын да кертәп, каникул вакытында балаларның ялын оештыруны тәэмин итү чараларын үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра;

- гражданнырга түләүсез медицина ярдәме күрсәтүнең дөүлөт гарантияләренең территориаль программасы нигезендә муниципаль район территориясендә халыкка медицина ярдәме күрсәтүне оештыруны тәэмин итә;

7) гражданнырның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- район территориясендә законнарының, дөүлөт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданнырның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарының һәм дөүлөт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын бозучы актларына карата шикаять бирә;

- Район чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижәләрен кисәтүдә һәм бетерүдә катнаша;

- территориаль оборона һәм гражданныр оборонасы, халыкны һәм район территориясен табигий һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыруны тәэмин итә, гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыруны тәэмин итә;

- муниципаль район территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, телләрен һәм мәдәниятен үстерүгә, жирле аз санлы халыкларның һәм башка милли азчылыкларның хокукларын гамәлгә ашыруга, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясен тәэмин итүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлтелгән чараларны эшләүне һәм гамәлгә ашыруны гамәлгә ашыра;

- муниципаль районның административ участогында эшләү өчен, полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә бина бирә, шулай ук участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм хезмәткәрнең күрсәтелгән вазыйфа буенча бурычларын үтәгән чорына торак урын бирә;

- су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәэмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау буенча чараларны тормышка ашыруны тәэмин итә;

- Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыра, шәхси һәм көнкүреш ихтыяжлары өчен гомуми файдаланудагы су объектларынан файдалану кагыйдәләрен билгели, моңа гражданнырның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирекле керүен тәэмин итү дә керә;

- опека һәм попечительлекне гамәлгә ашыра;

- жирле референдумны эзерләүне һәм уздыруны, район чикләрен үзгәртү, Районны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәэмин итүне гамәлгә ашыра;

- хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә “Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында” 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалау, шулай ук террорчылык һәм экстремизм күренешләренең нәтижеләрен минимальләштерү һәм (яисә) бетерү өлкәсендә муниципаль программалар эшли һәм гамәлгә ашыра;

- террорчылыкның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату, шулай ук гражданнарда террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эше һәм башка чаралар үткөрү юлы белән мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә;

- террорчылыкны профилактикалау, шулай ук федераль башкарма хакимият органнары һәм (яисә) Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнары тарафыннан оештырыла торган аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яисә) бетерү чараларында катнаша;

- муниципаль милектәге яисә жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларның террорчылыктан сакланышына карата таләпләрнең үтәлешен тәэмин итә;

- террорчылыкны профилактикалауда катнашу мәсьәләләре буенча, шулай ук аның нәтижеләрен Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу мәсьәләләре буенча тәкъдимнәр жибәрә;

- террорчылыкны профилактикалауда катнашу, шулай ук аның нәтижеләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу буенча жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- муниципаль район территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзерләү чараларын гамәлгә ашыра;

- исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын күрә;

- шөһәр һәм авыл торак пунктларыннан читтәге муниципаль район чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәэмин итә;

- муниципаль янгын сагын төзи;

- муниципаль район чикләрендә коррупциягә каршы тору чараларын күрә;

- муниципаль район территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тәэмин итә, муниципаль районның рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын уздыруны оештыра;

- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын, жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм итә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләр буенча жирлекарә характердагы чаралар оештыра һәм гамәлгә ашыра;

8) Районның жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә:

- административ комиссия төзү буенча вәкаләтле орган тарафыннан билгеләнгән, рәис урынбасарын, жаваплы сәркатип һәм административ комиссия әгъзаларын билгели, аның эш регламентын раслай;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешле файдалануны тәмин итә;

- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- Район Советы карарлары нигезендә район жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларынан үзләренә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны тәмин итә;

- Район Советы күрсәтелгән вәкаләтләрне гамәлгә ашыру турында карар кабул иткән очракта, Районның жирле үзидарә органнары федераль законнар нигезендә үзләренә тапшырылмаган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнаша.

9) башка вәкаләтләр:

- жирлекләренәң архив фондларын саклауны да кертеп, муниципаль архины булдыруны һәм аны тотуны тәмин итә;

- торак пунктларда авыл хужалыгы житештерүен үстерү, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерүгә ярдәм итү өчен шартлар тудыра, социаль юнәлешле коммерцияле булмаган оешмаларга, хәйрия эшчәнлегенә һәм иреклеккә (волонтерлыкка) ярдәм күрсәтә;

- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында"гы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- «Кан донорлыгы һәм аның компонентлары турында» Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмаларга хезмәт күрсәтү шартларының сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыра, шулай ук ведомство буйсынуындагы оешмалар житекчеләре эшчәнлеген бәяләгәндә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартларының сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләрен куллана, федераль законнар нигезендә оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү шартларының сыйфатын бәйсез бәяләү нәтижәләре буенча ачыкланган житешсезлекләренә бетерү буенча чаралар күрүне тикшереп тора;

- кануннарда, әлеге Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрдән тыш, Район Советы карарлары белән Район Советы, Район Башлыгы яисә Районның башка жирле үзидарә органнары компетенцияләренә караган Районның жирле өһәмияттәге мәсьәләләр буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

Статья 46. Район Башкарма комитеты житекчесе

1. Район Башкарма комитеты Житекчесе укуту, фәнни һәм башка ижади эш белән шөгильләүдән кала, башка түләүле эшчәнлек белән шөгильләнергә хаклы түгел; ләкин укутучылык, фәнни һәм башка ижади эш өчен түләү, Россия Федерациясе кануннарында һәм Россия Федерациясе халыкара килешүе белән башкача каралмаган очракта, чит дәүләт хисабына, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны акчасы хисабына була алмый. Район Башкарма комитеты Житекчесе Россия Федерациясе кануннары яки Россия Федерациясенәң халыкара килешүе белән башка нәрсә каралмаган очракта, Россия Федерациясе

территориясендә эшләп килүче чит ил структур бүлекчәләре һәм дәүләтнеке булмаган һәм коммерцияле булмаган органнарына, идарә, попечительләр һәм күзәтүче органнар составына керергә хақы юк.

Статья 47. Башкарма комитет җитәкчесен билгеләү тәртибе

1. Район Башкарма комитеты Җитәкчесен билгеләү конкурс нигезендә үткәрелә.

2. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе өчен контракт шартлары Район Советы тарафыннан раслана. Федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары тарафыннан Районның җирле үзидарә органнарына аерым дәүләт вәкаләтләре тапшырылган очракта, Татарстан Республикасы кануннары белән билгеләнгән шартлар контрактка мәҗбүри рәвештә кертелә.

3. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе вазифасына кандидатлар булырга тиеш:

- “Дәүләт һәм муниципаль идарә итү” белгечлеге буенча югары профессиональ белем яки муниципаль башка югары профессиональ белемле;

- муниципаль хезмәтнең вазифаи хезмәт төркеменә туры килгән яки аңа тигезләшкән дәүләт граждан хезмәтенең муниципаль вазифаларында ике елдан да ким булмаган муниципаль хезмәт стажы, яки белгечлек буенча биш елдан да ким булмаган стаж;

- оешма җитәкчесе яки җитәкче ярдәмчесе вазифасында идарә итү тәҗрибәсе, яки дәүләт органнарында, яки җирле үзидарә органнарында, яки аларның структур бүлекчәләрендә биш елдан да ким булмаган эш тәҗрибәсе;

- Район Советы карары билгеләгән күләмдә Район Башкарма комитеты Җитәкчесе вазифасын башкару өчен кирәкле эшлеклелек сыйфатлары һәм осталыгы.

4. Район Башкарма комитеты Җитәкчесен билгеләүгә конкурс әлеге Устав һәм Район Советы карары билгеләгән тәртиптә үткәрелә.

5. Конкурс шартлары, аны үткөрү көне, вакыты, урыны, контракт проекты массакуләм мәгълумат чараларында конкурс үткәрелгәннән соң 20 көннән дә соңга калмыйча бастырылып чыгарыла.

6. Конкурсны уздыру өчен комиссия төзелә. Конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны Район Советы тарафыннан раслана.

7. Муниципаль районда конкурс комиссиясе әгъзаларының яртысы Район Советы тарафыннан, ә калган яртысы – Татарстан Республикасы Президенты тарафыннан билгеләнә.

8. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе вазифасына шәхес конкурс нәтиҗәләре буенча конкурс комиссиясе тәкъдим иткән кандидатлар арасынан билгеләнә.

9. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе белән контракт Район Башлыгы тарафыннан төзелә.

Статья 48. Районның Башкарма комитеты җитәкчесе вәкаләтләре чоры

1. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе белән контракт шәхесне Районның Башкарма комитет Җитәкчесе вазифасына билгеләү турында карар кабул иткән Район Советы вәкаләтлеге вакытына (яңа чакырылыш Район Советы эш көне башланганчы) кадәр, ике елдан да ким булмаган вакытка төзелә.

2. Район Советы вәкаләтләре вакыты чыккач, яңа Район Башкарма комитеты Житәкчесен билгеләгәнче, Районның Башкарма комитет Житәкчесе каралган тәртиптә үз вәкаләтләрен башкаруны дәвам итә.

Статья 49. Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләре

Район Башкарма комитеты Житәкчесе:

1) Район Башкарма комитеты эшчәнлегенә белән бер генә кеше идарәсе принципларында идарә итә һәм Район Башкарма комитеты компетенциясенә кергән вәкаләтләргә үтәү өчен шәхси җаваплылык алып бара;

2) Район Башкарма комитетын Район Советы, Район Башлыгы, Районның башка җирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләргә, дәүләт власте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән бәйләнештә тәкъдим итә;

3) Район Советы карауына районның бюджет проектын һәм аның үтәлеше турында хисапны тәкъдим итә;

4) Районның комплекслы ижтимагый-иқтисади үсеш планы проектын һәм программасын Район Советы карауына тәкъдим итә;

5) Район Башкарма комитеты структурасы проектын Район Советы раслауына кертә, районның муниципаль оешмаларының штат расписаниесен һәм төзелешен раслай;

6) Район Башлыгы белән килештереп Район Башкарма комитеты ярдәмчеләрен билгели һәм вазифаларыннан азат итә, алар арасында вазифаларны бүлә, Район Башкарма комитеты муниципаль хезмәткәрләрен һәм башка эшчеләргә вазифаларына билгели һәм вазифаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга карата мактау чараларын һәм дисциплина җаваплылыгын куллана;

7) үзенең вәкаләтләргә кысаларында расланган бюджетка туры китереп Район акчасы белән идарә итә;

8) Район Башкарма комитеты тарафыннан Федераль кануннар һәм Татарстан Республикасы кануннары белән Районның җирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тормышка ашыра һәм (яки) тормышка ашыруны тәэмин итә;

9) Район Башкарма комитеты компетенциясенә караган әһәмиятле булган мәсьәләләр буенча хокук актлары чыгара, шулай ук Район Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләргә буенча хокук актлары чыгара;

10) Район Советы контрольлегендә һәм отчётында, Район Советына үзенең эшчәнлегенә нәтижеләргә буенча һәм Башкарма комитет эшчәнлегенә буенча еллык хисап тапшыра, шул исәптән Район Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә чыгу буенча ;

11) Район Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында халыкка даими мәгълумат тапшырып тора, Район Башкарма комитеты хезмәткәрләргә тарафыннан гражданнырны кабул итүгә оештыра, айга бер тапкырдан да ким булмаган гражданнырны шәхси кабул итүгә оештыра, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикәятләргән карап тикшерә һәм алар буенча карарлар кабул итә;

12) дәүләт һәм башка органнарда Район мәнфәгатьләргән яклау чараларын күрә, Район Башкарма комитеты исемнән судка гаризалар бирә, ышанычнамәләр бирә;

13) Район Советы раслауына Район Башкарма комитеты органнары турында кагыйдәнамәләр проектларын тәкъдим итә;

14) муниципаль оешмаларының житәкчеләрен вазифаларына билгели һәм вазифаларыннан азат итә;

15) канунга, әлеге Уставка, Район Советы карарларына һәм төзелгән контрактка туры китереп башка вәкаләтләрне тормышка ашыра.

Статья 50. Район Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләре түбәндәге очрактарда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставка;
- 3) әлеге статьяның 2 пункты нигезендә контрактны өзү;
- 4) гамәлдәге законнар нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;
- 5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;
- 7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;
- 8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;
- 9) Россия Федерациясе граждандлығын яки чит ил дәүләте граждандлығын туктату - Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданды жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләте граждандлығы (подданство) булу яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданды яисә Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы чит ил гражданды булырга хокукы, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;
- 10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив гражданд хезмәтенә алыну;
- 11) Районны федераль кануннар нигезендә гамәлгә ашырыла торган үзгәртеп корганда, шулай ук район бетерелгән очракта;
- 12) район чикләре үзгәрү нәтижәсендә район сайлаучылары санын 25 проценттан артыгракка арттыруны;

2. Башкарма комитет житәкчесе белән Контракт яктарның килешүе буенча яки гариза нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин:

- 1) Район Советы яки район Башлығы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы өләштә контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук Уставның 46 статьясында билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә;
- 2) Татарстан Республикасы Рәисе - федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән районның жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өләштәге контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук Уставның 46 статьясында билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә;
- 3) Башкарма комитет житәкчесе - районның жирле үзидарә органнары һәм Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә.

2.1. Район Башкарма комитеты житәкчесе белән килешү "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрәндә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын

биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлар (кертемнәр) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны, чит ил керемнәре һәм мөлкәтләре турында белешмәләрнең дәрәжә булуын тую турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин.

3. Район Башкарма комитеты җитәкчесе вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яисә суд карары белән сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча Район Башкарма комитеты җитәкчесенә беренче урынбасары башкара.

VI бүлек. РАЙОН СОВЕТЫНЫҢ, РАЙОН БАШЛЫГЫНЫҢ ҺӘМ РАЙОН БАШКАРМА КОМИТЕТЫНЫҢ ҮЗАРА МӨНӘСӘБӘТЛӘРЕ

Статья 51. Район Советының, Район Башлығының һәм Район Башкарма комитетының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Бу Кагыйдәнамәдә билгеләнгән вәкаләтләргә бүлү белән туры китереп, Район Советы, Район Башлығы һәм Район Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль рәвештә башкара.

2. Район Советы һәм Район Башкарма комитеты кануннарда, бу Устав белән билгеләнгән формада Районның икътисади һәм иҗтимагый үсеше процессы белән нәтиҗәле идарә итү максатыннан һәм аның халкы ихтыяжларыннан чыгып үзара бәйләнештә булырга тиеш.

3. Район Советы һәм Район Башкарма комитеты бер-берсенә кабул ителгән хокук актларын кул куелганнан соң җиде көн эчендә җибәрәләр.

4. Район Советы, Район Башлығы Район Башкарма комитетына Район Башкарма комитеты Җитәкчесенә, Район Башкарма комитетының башка вазифаи затларына хокук актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү яки өстәмәләр кертү турында тәкъдимнәр белән мөрәҗәгать итергә хокуклы, шулай ук суд тәртибендә аларга шикаять белдерергә хокуклы.

5. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе Район Советына, Район Башлығына Район Советы, Район Башлығы хокук актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү яки өстәмәләр кертү турында тәкъдимнәр белән мөрәҗәгать итергә, шулай ук суд тәртибендә аларга шикаять белдерергә хокуклы.

6. Район Башлығы Район Башкарма комитеты Җитәкчесенә Район Советы Регламенты билгеләгән тәртиптә Район Советының эш планын һәм Район Советы карарлары проектларын җибәрә.

7. Район Советы һәм аның органнары утырышларында, Район Башлығы уздырган утырышларда Район Башкарма комитеты Җитәкчесе, аның урынбасарлары яки аның вәкилләре киңәш хокукы белән катнашырга хокуклы. Район Башкарма комитеты Дәүләт хезмәтендәге затлар язмача чакыру булган очракта, Район Советы утырышларында катнашырга бурычлы.

8. Район Башкарма комитеты Җитәкчесе уздырган утырышларда Район Башлығы, Район Советы депутатлары катнашырга хокуклы.

9. Районның икътисади һәм иҗтимагый үсеше процессы белән нәтиҗәле идарә итү максатыннан һәм аның халкы ихтыяжларында Районның җирле үзидарә

органнарына Районның жирле үзидарә вазифаи затларын, Районның жирле үзидарә сайлау органнары вәкилләрен, Район Советы депутатларын, шулай ук муниципаль учреждениеләрнең эшчеләрен һәм муниципаль хезмәткәрләренә әзерләү, яңадан укытуны һәм квалификацияләрен үстерүне оештыру вәкаләтләре бирелә.

Статья 52. Районның жирле үзидарә органнары эшчәнлегенең нәтижәлеләген бәяләү

1. Район жирле үзидарә органнары эшчәнлегенең нәтижәлеләген бәяләү өчен күрсәткечләр исемлегенә Россия Федерациясенең Раисы билгеләгән тәртиптә раслана.

2. Татарстан Республикасының югары вазыйфаи затының (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең югары башкарма органы житәкчесе) норматив хокукий актлары белән, күрсәткечләрнең иң яхшы күрсәткечләренә ирешүгә ярдәм итү һәм (яисә) бүләкләү максатларында, Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән Районга грантлар бирү каралырга мөмкин.

Статья 53. Районның жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләренә хәл итү

Районның жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләренә гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын уздыру юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕН БАШКА ОРГАННАРЫ ҺӘМ РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ОРГАННАРЫ

Статья 54. Районның контроль-хисап Палатасы

1. Районның Контроль- хисап Палатасы Районның жирле үзидарә финансларының даими эшләүче коллегиаль органы булып тора. Контроль- хисап Палатасы Район Советы белән хисаплаша.

2. Контроль- хисап Палатасы рәисе вазифасына Район Башлыгы тәкъдиме белән Район Советы тарафыннан биш елга билгеләнә. Контроль- хисап Палатасы рәисе үзенең вәкаләтләрен даими нигездә тормышка ашыра.

3. Контроль-хисап Палатасы рәисе һәм аудиторлары Районның жирле үзидарәсе вазифаи затлары булып тора. Контроль-хисап Палатасы рәисе Контроль-хисап Палатасы эшчәнлеген тормышка ашыра һәм аның эшчәнлеген оештыра, Контроль-хисап Палатасын дәүләт власте органнарында һәм жирле үзидарә органнарында күрсәтә, Контроль-хисап Палатасының отчетларын, бәяләмәләрен һәм җавапларын имзалай.

4. Контроль- хисап Палатасының герблы мөһере һәм үзенең атамалары һәм Район гербы сурәте белән бланклары бар.

5. Контроль-хисап Палатасы эшчәнлеген финанслауны тәмин итү чыгымнары Россия Федерациясенең бюджеты классификациясе белән яркылаштырып Югары Ослан муниципаль районы бюджетында аерым юл белән карала.

6. Контроль- хисап Палатасы үзенең эшчәнлеген кануннар, әлеге Устав, Район Советы раслаган Контроль- хисап Палатасы турында Кагыйдәнамәгә таянып башкара.

Статья 55. Районның финанс-бюджет Палатасы

1. Районның Финанс-бюджет Палатасы Район бюджетының үтөлешен, Район бюджеты проектларын төзүне һәм аның үтөлеше турында отчетны тормышка ашыручы жирле үзидарәнең даими эшләүче финанс органы булып тора. Финанс-бюджет Палатасы Район Советы белән хисаплаша.

2. Финанс-бюджет Палатасы рәисе вазифасына Район Башлыгы боерыгы белән конкурс нәтижәләре буенча муниципаль хезмәт вазифасын башкаручы итеп билгеләнә.

3. Финанс-бюджет Палатасы рәисе Районның жирле үзидарәсе вазифаи заты булып тора, Финанс-бюджет Палатасы эшчәнлеген тормышка ашыра һәм аның эшчәнлеген оештыра.

4. Финанс-бюджет Палатасының герблы мөһере һәм үзенең атамалары һәм Район гербы сурәте белән бланклары бар.

5. Финанс-бюджет Палатасы эшчәнлеген финанслауны тәэмин итү чыгымнары Россия Федерациясе бюджет классификациясе белән яраклаштырып Югары Ослан муниципаль районы бюджетында аерым юл белән карала.

6. Финанс-бюджет Палатасы үзенең эшчәнлеген кануннар, әлеге Устав, Район Советы раслаган Финанс-бюджет Палатасы турында Кагыйдәнамәгә таянып башкара.

Статья 56. Районның Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы

1. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы үзенең вәкаләтләре кысаларында муниципаль мөлкәт белән идарә итү, шул исәптән муниципаль район милеге булган акцияләр, хужалык оешмаларының устав капиталындагы өлешләр (кертем), кулланышта яки район карамагында булган жир кишәрлекләре белән идарә итү максатыннан оештырылган Район жирле үзидарәсенең даими эшләүче органы булып тора. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы Район Советы белән хисаплаша.

2. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы рәисе вазифасына Район Башлыгы боерыгы белән конкурс нәтижәләре буенча муниципаль хезмәт вазифасын башкаручы итеп билгеләнә.

3. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы рәисе Районның жирле үзидарәсе вазифаи заты булып тора, Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы эшчәнлеген тормышка ашыра һәм аның эшчәнлеген оештыра.

4. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасының герблы мөһере һәм үзенең атамалары һәм Район гербы сурәте белән бланклары бар.

5. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы эшчәнлеген финанслауны тәэмин итү чыгымнары Россия Федерациясе бюджеты классификациясе белән яраклаштырып Югары Ослан муниципаль районы бюджетында аерым юл белән карала.

6. Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы үзенең эшчәнлеген кануннар, әлеге Устав, Район Советы раслаган Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасы турында Кагыйдәнамәгә таянып башкара.

Статья 57. Район Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре.

1) муниципаль хокук актлар белән туры китереп дәүләт хезмәтендәге вәкаләтләрен башкаруны тормышка ашыру өчен уңай шартлар;

2) канунга туры китереп, милек формаларына карамастан, жирле үзидарә органнарының, предприятие, учреждение һәм оешмаларның дәүләт хезмәтендәге

кешеләре, Югары Ослан бюджеты хисабыннан тулысынча яки өлешчә финансланган, яки салым һәм мәжбүри бурычларын түләү буенча ташламалары булган, яки Югары Ослан муниципаль районы территориясендә урнашкан оештыручы сыйфатындагы жирле үзидарә органы тарафыннан беренче чиратта кабул итү хокукы;

3) Югары Ослан муниципаль районы жирле үзидарә органнары кабул иткән хокук актларына тоткарлыксыз керүгә хокук;

4) Югары Ослан муниципаль районы хокук актлары билгеләгән тәртиптә, Район территориясендә урнашкан жирле үзидарә органнарыннан эһемиятле булган мәсьәләләр буенча вәкаләтләрен тормышка ашыруга кирәк булган мәгълумат алырга, ә федераль кануннар белән каралган очракта – барлык милек формалары булган оешмалардан, жәмәгать оешмаларыннан һәм аларның дәүләт хезмәтендәге кешеләреннән мәгълумат алырга хокук;

5) вакытында һәм тулы күләмдә акчалата түләү алуға хокук;

6) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылығын билгеләү белән тәэмин ителгән ял, ял көннәре һәм бәйрәм көннәре, шулай ук еллык түләүле төп һәм өстәмә ялга хокук;

7) муниципаль вазифа башкарган кешегә һәм аның гаиләсенә, шул исәптән муниципаль вазифа башкарган кеше пенсиягә чыкканнан соң медицина ярдәме күрсәтү;

8) муниципаль вазифа башкарган кешегә, үзенең вазифасын башкарган вакытта хезмәткә яраклылығын югалткан очракта дәүләт социаль страхованиесенә;

9) Уставта билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда, муниципаль вазифа башкарган кеше пенсия белән тәэмин ителергә, шулай ук федераль кануннарға туры китереп, муниципаль вазифа башкарган кеше, үзенең вазифасын башкарган вакытта үлгән очракта, аның гаиләсен пенсия белән тәэмин итү хокукы;

10) федераль кануннар белән, Югары Ослан муниципаль районы хокук актлары билгеләгән тәртиптә, шартларда һәм очракта үзенең вазифасын башкарган вакытта көчләү, янаулар һәм башка аның хокукларын бозган гамәлләрдән муниципаль вазифа башкарган кешенә һәм аның гаиләсен яклау;

11) эш буенча командировкалар белән бәйлә чыгымнарны каплау;

12) Югары Ослан муниципаль районы хокук актлары билгеләгән тәртиптә, үзенең вазифасын башкарган вакытта транспорт белән тәэмин итү, шулай ук эш буенча шәхси транспортын кулланган өчен компенсация .

Даими нигездә муниципаль вазифа башкарган кешегә депутат вазифаларын башкару, жирле үзидарә органының сайлап куелган әгъзаның, жирле үзидарә органының сайлап куелган дәүләт хезмәтендәге шәхеснең вәкаләтләре туктатылганнан соң, пенсия яше житкәч, яки районның сайлап куелган органы билгеләгән тәртиптә, үзенең вазифасын башкарган вакытта хезмәткә яраклылығын югалткан очракта, өстәмә социаль һәм башка гарантияләр бирелә. Район бюджеты акчасын тотуны күздә тоткан мондый гарантияләр, “Коррупциягә каршы тору турында” 25нче декабрь, 2008нче ел, №273-ФЗ Федераль кануны, “Россия территориясеннән чиктә булган чит ил банкларында акча саклау һәм сәт ачу аерым категория шәхесләргә тыелуы турында” 7нче май, 2013нче ел, №79-ФЗ Федераль кануны, “Дәүләт вазифасын башкаручы шәхесләрнең һәм башка шәхесләрнең чыгымнары белән керемнәре туры килүне контрольдә тоту турында ” 3нче декабрь, 2012нче ел, №230-ФЗ Федераль кануннарында билгеләнгән чикләүләр, туюлар, вазифасын үтәмәгән очраклар белән каралган нигез буенча әлегә затларның вәкаләтләре туктатылган очракта кулланылмый.

3. Даими булмаган нигездә муниципаль вазифа башкарган кешегә әлеге маддәнең 1нче пунктының 1-4 һәм 10нчы кече пунктларында каралган гарантияләр бирелә, Югары Ослан муниципаль районы хокук актлары билгеләгән тәртиптә эш буенча командировкалар белән бәйлә чыгымнарның компенсацияләү каралган.

4. Муниципаль вазифа башкарган кешеләргә вазифаларын башкару гарантиясе Югары Ослан бюджеты хисабына финанслана.

Статья 58. Яңа төзелгән муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары турында.

Районның җирле үзидарә органнары структурасы авыл арасы территорияләрендә Районның яңадан оешкан муниципаль берәмлеге барлыкка килгән очракта, яки яңадан оешкан муниципаль берәмлеге үзгәртеп кору юлы белән барлыкка килгән очракта халык тарафыннан җирле референдумда яки муниципаль берәмлекнең Советы Карары белән билгеләнә һәм муниципаль берәмлек уставында беркетелә.

Районның яңадан оешкан муниципаль берәмлеге җирле үзидарә органы структурасын билгеләү мәсьәләсе буенча җирле референдум үткәрүне яңадан оешкан муниципаль берәмлек халкының тиешле инициативасы булган очракта, Татарстан Республикасы дәүләт власте органнары тәэмин итә.

Районның яңадан оешкан муниципаль берәмлеге җирле үзидарә органы структурасын билгеләү мәсьәләсе буенча җирле референдум, әлеге муниципаль берәмлекнең чикләрен билгеләү турында Татарстан Республикасы кануны көченә керткәннән соң бер ай эчендә җирле референдум үткәрүне яңадан оешкан муниципаль берәмлек халкынан, җирле референдум үткәрү турында Татарстан Республикасы кануны һәм федераль кануннар билгеләгән тәртиптә барлыкка килгән, сайлау хокукы булган бер төркем инициатива белән чыккан очракта үткәрелә. Күрсәтелгән төркем муниципаль берәмлек халкының гомуми санының 3 процентыннан ким булмаган, сайлау хокукы булган халыкның имзаларын җыерга һәм Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясенә имзалар кәгазен, җирле референдум үткәрү турында Татарстан Республикасы кануны һәм федераль кануннар билгеләгән тәртиптә һәм вакытта тапшырырга тиеш. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе җыелган имзаларның чын икәннен тикшерүче муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясен формалаштыра, җирле референдум үткәрү вакытын билгели, шулай ук “Россия Федерациясендә җирле үзидарәләренә оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль кануны, Татарстан Республикасы кануны һәм федераль кануннар белән каралган, җирле референдум үткәрү буенча муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясенең башка вәкаләтләрен тормышка ашыра. Муниципаль берәмлек сайлау комиссиясенең вәкаләтләре “Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларына төп гарантияләре һәм референдумда катнашуға хокуклары турында” 12нче июнь, 2002нче ел, №67-ФЗ Федераль канунга туры китереп территорияль сайлау комиссиясенә тапшырылырга мөмкин. Җирле референдум үткәрү турында гражданныр инициативасы булмаса, аны сайлаганнан соң, җирле үзидарә органы структурасы яңадан оешкан муниципаль берәмлекнең Совет Карары белән билгеләнә.

Яңадан оешкан муниципаль берәмлекнең беренче чакырылыш Советы депутатларының саны һәм вәкаләтлек вакыты, шулай ук җирле референдум үткәрү турында гражданныр инициативасы булмаса, әлеге муниципаль

берәмлекнең беренче башлыгын сайлау тәртибе, вәкаләтләре һәм вәкаләтлек вакыты Татарстан Республикасы кануны белән билгеләнә.

Яңадан оешкан муниципаль берәмлек жирле үзидарә органына сайлаулар ул оешканнан соң алты айдан да соңга калмыйча үткәрелергә тиеш.

Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе, әлеге муниципаль берәмлекнең сайлап куелган органына сайлауларны билгеләүче һәм Татарстан Республикасы кануны һәм федераль кануннар белән каралган сайлаулар үткөрү буенча муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләрен тормышка ашыручы яңадан оешкан муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясен формалаштыра. Яңадан оешкан муниципаль берәмлек жирле үзидарә сайлау комиссиясенә вәкаләтләре Федераль канунга туры китереп территорияль сайлау комиссиясенә тапшырылырга мөмкин.

Яңадан оешкан муниципаль берәмлек жирле үзидарә органнары формалашканчы, яңадан оешкан муниципаль берәмлек жирле үзидарәнең территорияләрендә эһәмиятле булган мәсьәләләргә чышү буенча вәкаләтләргә федераль кануннарга туры китереп, яңадан оешкан муниципаль берәмлек барлыкка килгән көнгә бу территорияләрдә эһәмиятле булган мәсьәләләргә чышү буенча вәкаләтләргә башкарган жирле үзидарә органнары тормышка ашыра.

Яңадан оешкан муниципаль берәмлек барлыкка килгән көнгә бу территорияләрдә эһәмиятле булган мәсьәләләргә чышү буенча вәкаләтләргә башкарган жирле үзидарә органнары кабул иткән муниципаль хокук актлары федераль кануннарга һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокук актларына, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы кануннарына һәм башка норматив хокук актларына, шулай ук яңадан оешкан муниципаль берәмлек жирле үзидарә органнары муниципаль хокук актларына каршы килмәгән өлешендә гамәлдә була.

Яңадан оешкан муниципаль берәмлек жирле үзидарә органнары үзләренең компетенцияләргә белән туры китереп, яңадан оешкан муниципаль берәмлек барлыкка килгән көнгә бу территорияләрдә Татарстан Республикасы дөүләт органнары белән, жирле үзидарә органнары белән, физик һәм юридик шәхесләр белән эһәмиятле булган мәсьәләләргә чышү буенча вәкаләтләргә башкарган жирле үзидарә органнарының хокуклы варисы булып тора. Хокуклы варис мәсьәләләргә яңадан оешкан муниципаль берәмлек хокук актлары белән жайга салынырга тиеш.

Яңадан оешкан муниципаль берәмлекнең муниципаль хокук актларының, жирле үзидарә органнары тарафыннан алдан оешкан, яңадан оешкан муниципаль берәмлек барлыкка килгән көнгә бу территорияләрдә эһәмиятле булган мәсьәләләргә чышү буенча вәкаләтләргә башкарган жирле үзидарә органнарының муниципаль берәмлекләргә, муниципаль учреждениеләргә, предприятиеләргә һәм оешмаларга карата хокуклы варис мәсьәләләргә жайга салганчы, яки алар катнашында, тиешле муниципаль берәмлекләр, муниципаль учреждениеләр, предприятиеләр һәм оешмалар, элеккегә оештыру –хокук формаларын саклап , үзләренең эшчәнлекләргә тормышка ашыруны дөвам итәләр.

VIII бүлек. РАЙОННЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУК ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

Статья 59. Юридик шәхес хокукына ия булган Районның жирле үзидарә органнары һәм муниципаль органнар

1. Федераль кануннарға һәм әлеге Уставка туры китереп, юридик шәхес хокукы Район Советына һәм Район Башкарма комитетына, Финанс- бюджет Палатасына, Районның жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре Палатасына бирелә.

2. Район Советы карары белән Районның Контроль- хисап Палатасына, Районның Сайлау комиссиясенә, шулай ук Башкарма комитет структуралары белән туры китереп, аның аерым органнарына бирелә.

Статья 60. Юридик шәхес буларак Районның жирле үзидарә органнары

1. Район исеменнән Район Башкарма комитеты Житәкчесе мөлкәт һәм башка хокук һәм бурычларны ала һәм тормышка ашыра ала, судта ышанычнамәдән башка чыгыш ясый ала.

2. Район Башлығы мөлкәт һәм башка хокук һәм бурычларны ала һәм тормышка ашыра ала, Район Советы, Район Башлығы, депутатлар эшчәнлеген оештыруга юнәлтелгән Район бюджеты акчаларыннан файдаланганлыктан , шулай ук Район Советына беркетелгән муниципаль мөлкәттән файдаланганлыктан судта ышанычнамәдән башка чыгыш ясый ала.

3. Юридик шәхес хокукы бирелгән Районның жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен тормышка ашыру өчен барлыкка килгән муниципаль учреждениеләр булып торалар, һәм федераль кануннар билгеләгән тәртиптә юридик шәхес буларак дәүләт регистрациясен узарга тиеш.

Статья 61. Районның жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү

1. Районның жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү бары тик район бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлеге Уставта, Район Советы карарларында каралган очракларда Районның жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар Район бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

IX бүлек РАЙОН БАШЛЫГЫНЫҢ ҺӘМ РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗИФАЛАРЫН БАШКАРУЧЫ БАШКА ШӘХЕСЛӨРНЕҢ ИЖТИМАГЫЙ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЕЛӨРЕ

Статья 62. Район Башлығы һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарының социаль һәм башка гарантияләре

1. Район Башлығына һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарына әлеге Устав нигезендә айлык акчалата бүлөкләү түләнә.

2. Район Башлығының һәм аның урынбасарының айлык акчалата бүлөкләү күләме Район Советы тарафыннан билгеләнә.

3. Район Башлығына һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарына 30 календарь көн дәвамлылыгы белән еллык түләүле отпуск һәм эш стажы нигезендә өстәмә түләүле отпуск бирелә, командировка чыгымнары түләнә, законнар нигезендә башка түләүләр башкарыла.

4. Район Башлығының һәм аның даими нигездә эшләүче урынбасарының вәкаләтләре чоры аларга гомуми һәм өзлексез хезмәт стажына яисә хезмәт срогына, белгечлек буенча эш стажына законнар нигезендә исәпләнә.

5. Район Башлығы һәм аның урынбасары тиешле елларны эшләгән өчен муниципаль хезмәткәрләргә законнар һәм әлеге Устав нигезендә пенсия белән тәмин итү өчен билгеләнгән шартларда һәм тәртиптә пенсия белән тәмин итүгә хокуклы.

6. Район Башлығына һәм аның урынбасарына үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен жиһазлар һәм элемент чаралары белән жиһазландырылган хезмәт бинасы бирелә, шулай ук аларның эшчәнлегенә район Советы карары белән билгеләнә торган башка гарантияләр бирелә.

Статья 63. Район Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче район Советы депутатына район Советының аерым йөкләмәләрен үтәгән вакытта район Советы билгеләгән күләмдә акчалата компенсация түләнә. Компенсация районда уртача хезмәт хакы күләменнән исәпләнгән сәгатлек түләүне, шулай ук закон нигезендә командировка чыгымнарын түләүне үз эченә ала.

2. Район Башлығының азат ителгән нигездә үз вәкаләтләрен башкаручы урынбасарына, әлеге Уставта каралган очракларда район Башлығы вазыйфаларын башкарганда, район Башлығының айлык акчалата түләүенә 90 проценты күләмендә түләнә.

3. Районның Контроль-хисап палатасы аудиторларына әлеге орган эшендә катнашкан вакытта законнар, район Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

Статья 64. Район Башлығының, Район Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Район Советы депутатларының, шул исәптән Район Башлығының, аларны жинаять яисә административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алганда, тентүдә, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук алар биләгән торак һәм хезмәт урынына карата оператив-эзләнү чаралары, аларның багажлары, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элемент чаралары язышулары федераль законнар белән билгеләнә.

2. Законнарга яраклаштырып, Район Советы депутаты тавыш биргәндә әйтелгән фикер, позиция өчен, аның Район Башлығы статусына туры килгән башка гамәлләре, шул исәптән аның вәкаләтләре беткәнче, жинаять һәм административ җаваплылыкка тартыла алмый. Бу кагыйдәнамә Район Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетү, яла ягу һәм башка федераль законнар белән җаваплылыкка тарту каралган тәртип бозулар булган очракларга карамый.

Х бүлек РАЙОННЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ДӨҮЛӨТ ХЕЗМӨТЕНДӨГЕ ШӨХЕСЛӨРНЕҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

Статья 66. Район җирле үзидарә органнарының һәм аның вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Районның җирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары федераль законнар нигезендә район гражданны, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы.

Статья 66. Район гражданны алдында җирле үзидарә органнарының, район Советы депутатларының җаваплылыгы

1. Җирле үзидарә органнарының, район Советы депутатларының, шул исәптән Район Башлыгының гражданны алдында җаваплылыгы үзен сайлаган гражданнының ышанычын югалту нәтижәсендә башлана.

2. Район Советы депутаты, шул исәптән район Башлыгы, җирлек Советы депутаты буларак, әлеге Устав һәм җирлек Уставы нигезендә тиешле җирлек сайлаучылары тарафыннан кире алынырга мөмкин.

Статья 67. Районның дәүләт алдындагы җирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Федераль закон нигезендә район Советының, Район Башлыгының, Район Башкарма комитеты җитәкчесенең дәүләт алдында җаваплылыгы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнары, федераль законнары, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге Уставны бозган очракта, шулай ук район җирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмау очрагында тиешле суд карары нигезендә башлана.

Статья 68. Физик һәм юридик затлар алдында Районның җирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Районның җирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

XI бүлек РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУК АКТЛАРЫ

Статья 69. Районның муниципаль хокукый актлары системасы

1. Районның муниципаль хокукый актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) Район Уставы;

2) җирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;

3) Район Советының норматив һәм башка хокукый актлары;

4) әлеге Уставта каралган Район Башлыгының, җирле үзидарәнең башка органнарының һәм вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Район Уставы һәм җирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм районның бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар әлеге Уставка һәм җирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукый актлар районның бөтен территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешмаларның, фирмаларның, дөүләт һәм муниципаль органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплы булалар.

5. Районның муниципаль хокукый актлары Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарга, федераль законнарга һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларына каршы килмәскә тиеш.

6. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы туктатылырга мөмкин, мондый органнары яисә тиешле вазыйфаларны бөтергән яки күрсәтелгән органнарының яисә вазыйфаи затларның - жирле үзидарә органнарының яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының вәкаләтләре исемлегә үзгәргән очракта, муниципаль хокукый актның гамәлдә булуын туктатып тору яисә туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукый акты кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән жирле үзидарә органнары яисә вазыйфаи затлары, шулай ук, суд тарафыннан, жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны җайга сала торган өлешендә, тиешенчә Россия Федерациясе дөүләт һәм муниципаль органнары яки Татарстан Республикасы дөүләт һәм муниципаль органнары тарафыннан гамәлгә ашырылырга мөмкин.

Район статусын билгеләү турында Татарстан Республикасының яңа законы үз көченә кергәнчә гамәлдә булмаган Район статусын билгеләү турында Татарстан Республикасы законы суд карары буенча суд карары закон көченә кергәнчә кабул ителгән Районның муниципаль хокукый актларын суд тәртибендә гамәлгә яраксыз дип тану яисә муниципаль хокукый актлар күрсәткечләрен гамәлдән чыгару өчен нигез була алмый.

Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукый актының гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясе Раисе каршындагы эшқуарларның хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле биргән очракта кичекмәстән туктатылып тора. Бирелгән күрсәтмәнең үтәлеше турында муниципаль районның башкарма комитеты яисә районның жирле үзидарәсе вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә район Советына алар карар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

Статья 70. Гражданның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Аерым бер урын өчен өлкәдә булган мәсьәләләргә чишү турыдан-туры Район халкы тарафыннан жирле референдумда белдерелгән туры ихтыяр белдерү юлы белән тормышка ашырыла.

2. Район халкы тарафыннан туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен өлкәдә муниципаль хокук акты кабул итү (чыгару) кирәк икән, өлкәдә акты кабул итү (чыгару), аларның компетенцияләренә кергән Районның жирле үзидарә органы яки жирле үзидарәнең дөүләт хезмәтендәгә шөһесә,

референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргәннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокук актын әзерләү һәм (яки) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш.

3. Район халкы тарафыннан туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен кирәкле булган муниципаль хокук актын бастырып чыгару сроклары бозылу, Район Башлыгын чакыртып алу, Район Башкарма комитеты Житәкчесенең контракт нигезендә тормышка ашырылган вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга яки Район Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга жирлек булып тора.

Статья 71. Район жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Районның жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

1) Район Советы - Район Советы карары;

Район Башлыгы - район Башлыгының карарлары һәм күрсәтмәләре;

3) Район Башкарма комитеты житәкчесе - Район Башкарма комитетының карарлары һәм күрсәтмәләре.

2. Район жирле үзидарәсенә башка вазыйфаи затлары әлеге Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

Статья 72. Муниципаль хокукый актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары район Башлыгы, Район Советы депутатлары, Район Башкарма комитеты житәкчесе, район прокуроры, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук Районның контроль-хисап палатасы, Районның Финанс-бюджет палатасы һәм Районның мөлкәти һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы тарафыннан аларны алып бару мәсьәләләре буенча кертеләргә мөмкин.

2. Районның жирле үзидарә дәүләт хезмәтендәге башка шәхесләр үзләренә вәкаләтләре кысаларында, аларның статусын билгеләүче бу Устав белән, башка муниципаль хокук актлары белән билгеләнгәнчә, әмерләр һәм боерыклар чыгаралар.

Статья 73. Район Советының хокукый актлары

1. Район Советы үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча район территориясендә үтәлүе мәҗбүри булган кагыйдәләренә билгели торган карарлар, район Башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук Район Советы Регламенты һәм район Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Район уставы белән үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Район Советы карарлары, законнарда, әлеге Уставта билгеләнгән очрактан тыш, район Советының шунда катнашучы депутатларыннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Совет карарлары жирле салымнарны һәм җыямнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, Район бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тотып, Район Советы каравына бары тик район башкарма комитеты житәкчесе инициативасы белән генә яисә аның бәяләмәсе булганда гына кертеләргә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә Районның Башкарма комитетына карар проектын тәкъдим иткән көннән соң утыз көн эчендә Район советына тапшырыла.

4. Район Советы карарларына район башлыгы тарафыннан алар кабул ителгән көннән алып өч көн эчендә кул куела һәм әлеге Устав билгеләгән тәртиптә бастырып чыгарыла (халыкка житкерелә).

Статья 74. Район Башлыгының хокукый актлары

Район Башлыгы законнар, әлеге Устав, район Советы карарлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә Район Советы аппараты, район Башлыгы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара, район башлыгының карарларына һәм күрсәтмәләренә кул куя.

Статья 75. Район Башкарма комитеты житәкчесенең хокукый актлары

Башкарма комитет житәкчесе Районның законнарда, әлеге Уставта һәм Район Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жирле әһемияттәге мәсьәләләр һәм Районның жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча карарлар, шулай ук район Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

Статья 76. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару һәм аларның үз көчләренә керү тәртибе.

1. Район Советы карарлары, әгәр әлеге карар белән башкасы билгеләнмәгән булса, район Башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Районның салымнар һәм жыемнар турындагы хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Район Советының Район Уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Район Башлыгының, Район Башкарма комитеты житәкчесенең, жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актлар үзләре тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларга кул куйган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждандан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль хокукый актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (Район Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен шулай ук аны Район Советы кабул иткән дата), теркөү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи зат исеме булырга тиеш.

5. Район Советының район бюджеты, отчет, аның үтәләше, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы карарлары, Район Советы Регламенты, Район Башлыгы, Район Башкарма комитеты житәкчесе кабул иткән башка норматив хокукый актлар кабул ителгән көннән алып жиде көн эчендә, федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль хокукый актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Шулай ук жирле референдумны билгеләү турында, чикләргә үзгәртү, Районны үзгәртеп кору, район Башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау, район Башкарма комитеты житәкчесен һәм аның урынбасарын билгеләп кую мәсьәләләре буенча

норматив булмаган хокукий актлар кануннар нигезендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми басылып чыккан (халыкка житкерелмәгән) норматив булмаган муниципаль хокукий актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукий акт реквизицталары күрсәтелә.

9. Муниципаль норматив һәм норматив булмаган хокукий актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) «Волжская новь» район газетасында хокукий акт текстын бастырып чыгару яисә хокукий акт текстын Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында (pravo.tatarstan.ru) аларны кабул иткән көннән алып ун көн эчендә урнаштыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

Муниципаль норматив һәм норматив булмаган хокукий актлар рәсми басылып чыгудан (халыкка житкерүдән) тыш, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Порталында Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырылырга мөмкин

10. Муниципаль хокукий актны бастырып чыгарганда массакүләм мәгълүмат чарасы чыгу датасы күрсәтелергә тиеш.

Жирле үзидарә органнарының, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хокукий статусын билгели торган, шул исәптән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән кеше һәм граждән хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар, шул исәптән жирле референдумда кабул ителгән карарлар, Район Башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы норматив хокукий актлары регистрына кертү өчен Татарстан Республикасы Юстиция Министрлыгына жиберелә.

Муниципаль берәмлек гамәлгә куйган оешмаларның хокукий статусын билгели торган кеше һәм граждән хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукий актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә.

Статья 77 Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар экспертизасы

1. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләрне ачыклау максатларында Районның Башкарма комитетының муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә районның жирле үзидарә органнары уздыра торган экспертизага үткәрелергә тиеш.

Статья 78 Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлегә субъектлары өчен яңа бурычларны билгели торган яисә муниципаль норматив хокукий актларда элек каралган бурычларны үзгәртә торган муниципаль хокукий актлар проектларының жайга салу йогынтысын бәяләү

1. Эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен яңа таләпләр билгели торган яисә муниципаль норматив хокукий актларда элек каралган мәжбүри таләпләрне үзгәртә торган муниципаль хокукий актлар проектлары, инвестиция

эшчәнлеге субъектлары өчен бурычлар, районның жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә җайга салу йогынтысы бәяләнәргә мөмкин, моңа түбәндәгеләр керми:

1) жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләүче, үзгәртүче, туктатып торучы, юкка чыгаручы район Советы карарлары проектлары;

2) бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга сала торган район Советы карарлары проектлары;

3) гадәттән тыш хәлләр режимы гамәлдә булган чорда табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне бетерү максатларында эшләнгән норматив хокукий актлар проектлары.

2. Муниципаль норматив хокукий актлар проектларының җайга салу йогынтысын бәяләү эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен артык бурычлар, тыюлар һәм чикләүләр кертә торган яисә аларны кертүгә этәрә торган нигезләмәләрне, шулай ук эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектларының һәм жирле бюджетларның нигезләнмәгән чыгымнары барлыкка килүгә ярдәм итә торган нигезләмәләрне ачыклау максатларында уздырыла.

XII бүлек РАЙОННЫҢ МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТЕ

Статья 79. Районның муниципаль хезмәте.

1. Районның муниципаль хезмәте - хезмәт шартнамәсе (контракты) төзү юлы белән биләнә торган Район муниципаль хезмәте вазыйфаларында даими нигездә гамәлгә ашырыла торган гражданның һөнәри эшчәнлеге.

2. Районның жирле үзидарә органнары муниципаль хезмәткәр өчен салым булып тора, алар исемнән яллаучының вәкаләтләрен яллаучы (эш бирүчеләр) вәкилләре башкара.

3. Эшкә алуучының вәкиле (эш бирүче) Район Башлыгы, Район Башкарма комитеты җитәкчесе, Районның башка жирле үзидарә органы җитәкчесе яисә яллаучының (эш бирүче) вәкиле вазыйфаларын башкарырга вәкаләтле башка зат булырга мөмкин.

Статья 80. Район муниципаль хезмәте вазифасы.

1. Районның муниципаль хезмәт вазыйфасы - Районның жирле үзидарә органында, Район Уставы нигезендә барлыкка килә торган Районның башка муниципаль органнарында Районның жирле үзидарә органы, районның башка муниципаль органнары яисә муниципаль вазыйфаны биләүче зат вәкаләтләрен үтәүне тәэмин итү буенча билгеләнгән бурычларны башкару.

2. Районның муниципаль хезмәте вазыйфалары Татарстан Республикасы муниципаль хезмәте вазыйфалары реестры нигезендә районның муниципаль хокукий актлары белән билгеләнә.

3. Районның жирле үзидарә органының штат расписаниесен төзегәндә һәм раслаганда Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестрында каралган муниципаль хезмәт вазыйфалары исемнәре кулланыла.

Статья 81. Районның муниципаль хезмәт вазыйфаларын классификацияләү.

1. Районның муниципаль хезмәт вазыйфалары түбәндәге төркемнәргә бүленә:

- 1) муниципаль хезмәтнең югары вазыйфалары;
- 2) муниципаль хезмәтнең төп вазыйфалары;
- 3) муниципаль хезмәтнең әйдәп баручы вазыйфалары;
- 4) муниципаль хезмәтнең өлкән вазыйфалары;
- 5) муниципаль хезмәтнең кече вазыйфалары;

2. Татарстан Республикасы муниципаль хезмәт вазифалары һәм дәүләт граждан хезмәт вазифалары бәйләнеше, тиешле Татарстан Республикасы муниципаль хезмәт вазифалары һәм дәүләт граждан хезмәт вазифаларына квалификация таләпләренә исәпкә алып, Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

Статья 82. Район муниципаль хезмәткәрләренең класслы чиннары.

1. Класс чиннары Районның муниципаль хезмәткәрләренә бирелә һәм муниципаль хезмәткәрләренә һөнәри әзерләү дәрәжәсенең муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен квалификация таләпләренә туры килүен күрсәтә.

2. Районның муниципаль хезмәткәрләренә түбәндәге класслы чиннар бирелә:

муниципаль хезмәтнең югары вазыйфаларын биләүчеләргә - 1, 2 яисә 3 класслы хакыйкый муниципаль киңәшче;

муниципаль хезмәтнең баш вазыйфаларын биләүчеләргә - 1, 2 яисә 3 класслы муниципаль киңәшче;

муниципаль хезмәтнең әйдәп баручы вазыйфаларын биләүчеләргә - 1, 2 яисә 3 класслы муниципаль хезмәт киңәшчесе;

муниципаль хезмәтнең өлкән вазыйфаларын биләүчеләргә - 1, 2 яисә 3 класслы муниципаль хезмәт референты;

муниципаль хезмәтнең кече вазыйфаларын биләүчеләргә - 1, 2 яисә 3 класслы муниципаль хезмәт секретаре.

3. Муниципаль хезмәт вазыйфаларын югарыда күрсәтелгән төркемнәргә кертү муниципаль хезмәт вазыйфалары реестры нигезендә гамәлгә ашырыла.

4. Муниципаль хезмәткәрләргә класслы чиннар бирү һәм муниципаль хезмәткәрләренә муниципаль хезмәтнең башка вазыйфаларына күчәргәндә һәм муниципаль хезмәттән азат ителгәндә аларны саклап калу тәртібе гамәлдәге законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 83. Районның муниципаль хезмәткәре.

1. Районның муниципаль хезмәткәре булып, федераль кануннар белән һәм Татарстан Республикасы кануннары белән туры китереп, Район муниципаль хокук актлары билгеләгән тәртіптә Районның муниципаль хезмәт вазифалары буенча вазифа башкаручы, Район бюджетыннан түләнгән хезмәт хакы алып эшләүче гражданин тора;

2. Районның жирле үзидарә органнары һәм районның башка муниципаль органнары эшчәнлеген техник яктан тәэмин итү вазыйфаларын башкаручы затлар район муниципаль хезмәте вазыйфаларын башкармыйлар һәм муниципаль хезмәткәрләр булып тормыйлар.

Статья 84. Районның муниципаль хезмәтенә керү, аны узу һәм туктату тәртібе.

1. Гражданның муниципаль хезмәткә килүе хезмәт шартнамәсе шартларында муниципаль хезмәт вазыйфасына билгеләнү нәтижәсендә хезмәт законнары нигезендә «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» Федераль законда

һәм муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексында каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль хезмәтне узу тәртибе, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләр, муниципаль хезмәткә бәйлә тыюлар, чикләүләр районның муниципаль хезмәте турындагы нигезләмәдә гамәлдәге законнар нигезендә билгеләнә.

3. Граждан муниципаль хезмәткә кабул ителә алмый, ә муниципаль хезмәткәр, муниципаль хезмәт вазыйфаи бурычларын муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча үтәү мөмкинлеген юкка чыгара торган жезага тартылган очракта, закон көченә кәргән суд карары буенча муниципаль хезмәттә була алмый.

4. Муниципаль хезмәтнең гомуми дәвамлылығын билгеләү һәм муниципаль хезмәт стажын исәпләү тәртибе һәм аңа хезмәт эшчәнлегенә башка чорларын исәпләү Районның муниципаль хезмәте турында нигезләмә һәм гамәлдәге законнар белән билгеләнә.

5. Хезмәт законнарында каралган нигезләрдән тыш, муниципаль хезмәткәр белән хезмәт шартнамәсен өзү яллаучы (эш бирүче) вәкиле инициативасы буенча муниципаль хезмәт турындагы гамәлдәге законнарда һәм Районның муниципаль хезмәте турындагы Нигезләмәдә каралган нигезләрдә өзеләргә мөмкин.

6. Муниципаль хезмәт вазыйфасында булу өчен иң чик яшь - 65 яшь. Районның муниципаль хезмәте вазыйфасын биләү өчен билгеләнгән иң чик яшькә житкән муниципаль хезмәткәрләренә Районның муниципаль хезмәтендә булу срогын озайту рөхсәт ителә. Районның муниципаль хезмәтендә булу вакытын бермә-бер озайту бер елга гына рөхсәт ителә.

Статья 85. Муниципаль хезмәткәрнең хокуклары һәм бурычлары

1. Район муниципаль хезмәткәренә хокуклары һәм бурычлары гамәлдәге законнар нигезендә район жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

Статья 86. Район муниципаль хезмәте белән бәйлә чикләүләр.

1. Районның муниципаль хезмәтенә бәйлә чикләүләр районның жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары белән гамәлдәге законнар нигезендә билгеләнә.

Статья 87. Муниципаль хезмәткәрне бүләкләү.

1. Районның муниципаль хезмәткәрләренә үз вазыйфаи бурычларын уңышлы һәм намус белән үтәгән, озак һәм намуслы хезмәт иткән, район муниципаль хезмәткәрләренә карата аерым мөһимлек һәм катлаулылык биремнәрен үтәгән өчен бүләкләүләр кулланыла.

2. Районның муниципаль хезмәткәрен бүләкләү төрләре һәм аны куллану тәртибе гамәлдәге законнар нигезендә районның муниципаль хокукый актлары белән билгеләнә.

3. Районның муниципаль хезмәткәрен район Советының Мактау грамотасы белән бүләкләү тәртибе һәм шартлары район Советы карары белән билгеләнә.

Статья 88. Район муниципаль хезмәткәренә дисциплина жаваплылығы.

1. Районның муниципаль хезмәткәре дисциплинар хата җибәргән өчен - Районның муниципаль хезмәткәре гаебе белән аңа йөкләнгән хезмәт вазифаларын үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен- эшкә яллаучы (эш бирүче) вәкил түбәндәге дисциплинар жәза кулланырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) шелтә;

3) тиешле дәлиләр буенча Районның муниципаль хезмәтеннән чыгару.

2. Дисциплинар хата җибәргән Районның муниципаль хезмәткәре, аның дисциплинар җаваплылыгы турында мәсьәлә хәл ителгәнче, хезмәт хакын саклап, вакытлыча (бер айдан артмаска тиеш) хезмәт вазифаларын башкарудан азат ителә ала.

3. Дисциплинар җаваплылык куллану тәртибе һәм аны алу тәртибе хезмәт кануны белән билгеләнә

Статья 89. Район муниципаль хезмәткәренә бирелә торган гарантияләр.

1. Үз хезмәт бурычларын башкарганда Районның муниципаль хезмәткәренә гамәлдәге законнарда каралган гарантияләр бирелә.

2. Районның муниципаль хезмәте турындагы нигезләмәдә муниципаль хезмәткәр өчен өстәмә гарантияләр каралырга мөмкин.

3. Район муниципаль хезмәткәрен пенсия белән тәэмин итү өлкәсендә гамәлдәге законнарда билгеләнгән дәүләт граждан хезмәткәренең хокуклары тулы күләмдә таратыла.

4. Район муниципаль хезмәткәренең дәүләт пенсиясе күләмен билгеләү Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән район муниципаль хезмәте вазифалары һәм Татарстан Республикасы дәүләт граждан хезмәте вазифалары нисбәте нигезендә гамәлгә ашырыла. Район муниципаль хезмәткәренең дәүләт пенсиясенең максималь күләме Татарстан Республикасы дәүләт граждан хезмәтенең тиешле вазифасы буенча Татарстан Республикасы дәүләт граждан хезмәткәренең дәүләт пенсиясенең максималь күләменнән арта алмый.

5. Районның муниципаль хезмәткәре, үзенең вазифасын башкарган вакытта үлгән очракта, шул исәтән Районның муниципаль хезмәтеннән киткән очракта, гамәлдәге канун белән билгеләнгәнчә, аның гаиләсе караучысын югалткан очрак буенча пенсия алырга хокуклы.

Статья 90. Муниципаль хезмәткәрнең хезмәте өчен түләү

1. Район муниципаль хезмәткәренең хезмәтенә түләү үзе биләгән муниципаль хезмәт вазифасы нигезендә муниципаль хезмәткәрнең вазифаи окладынан торучы акчалата түләү рәвешендә, шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә торган айлык һәм башка өстәмә түләүләрдән башкарыла.

2. Вазифаи окладның күләме, шулай ук айлык һәм башка өстәмә түләүләр күләме һәм аларны гамәлгә ашыру тәртибе, гамәлдәге законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, районның норматив-хокукый актлары белән мөстәкыйль билгеләнә.

3. Район муниципаль хезмәткәрләренең хезмәтенә түләү күләме Татарстан Республикасы законнарында каралган иң чик нормативлар нигезендә билгеләнә.

XIII бүлек РАЙОННЫҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

Статья 91. Районның икътисадый нигезе

Районның икътисадый нигезен Районның муниципаль милкендәге мөлкәт, район бюджеты акчалары, шулай ук районның милек хокуклары тәшкил итә.

Статья 92. Районның муниципаль мөлкәте.

1. Муниципаль берәмлекләр милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук жирле үзидарә органнарының әлегә Уставның 6 статьясындагы 3 пунктында каралган тәртиптә үзләренә тапшырылган аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) район Советы карарлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән хәл итү хокукы бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;

5) федераль законнар нигезендә башка мөлкәт.

Статья 93. Районның муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Районның жирле үзидарә органнары әлегә Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешүне исәпкә алып, Районның жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган Район жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Районның жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

3. Районның жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

Статья 94. Районның муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары Район Советы карарлары белән федераль законнар нигезендә билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәттән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр Район бюджетына керә.

Статья 95. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Районның жирле үзидарә органнары әлеге Устав билгеләгән үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне тәзергә, үзгәртеп корырга һәм бетерергә, жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән муниципальара оешмалар төзүдә катнашырга хокуклы.

2. Районның жирле үзидарә органнары Район исемненән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидияле җавап бирәләр һәм аларны үтәүне федераль законда билгеләнгән тәртиптә тәэмин итәләр.

Статья 96. Районның жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Районның жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, федераль законда, Татарстан Республикасы законнда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамәчел нигездә төзелә.

XIV БҮЛЕК. РАЙОННЫҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

Статья 97. Район бюджеты

1. Районның үз бюджеты бар.

2. Районның бюджеты Район Советы карары формасында эшләнә һәм раслана.

3. Район бюджетында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга Районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итүгә җибәрелә торган керемнәр һәм Районның жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән район бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Районның жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына Район бюджетының үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра.

Статья 98. Райондагы бюджет процессы.

1. Район бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен тикшереп тору районның жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла. Район бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Районның бюджет проекты, Районның бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәлеше турындагы еллык хисап, Район бюджетын үтәү барышы һәм жирле

үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре саны, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында квартал саен белешмәләр, аларны акчалата тотуга факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга тиеш.

3. Район бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елына һәм план чорына) төзелә һәм раслана.

4. Районның чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты Районның чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында районның социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

5. Районның чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә Районның Башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты проекты төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Федераль Собраниеһенә Россия Федерациясе Президенты юллаганы нигезләмәләре;

- Россия Федерациясенә милли үсеш максатларын һәм халыкка ачык хакимият органнары эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгели торган документлар

- Россия Федерациясенә, Татарстан Республикасының бюджет, салым һәм таможня-тариф сәясәтенә төп юнәлешләр, Татарстан Республикасының бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләр, муниципаль районның бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләр;

- социаль-икътисадый үсеш фаразы;

- озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);

- муниципаль программаларда (муниципаль программалар проектларында, күрсәтелгән программалар проектларында);

7. Районның чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карарында бюджет керемнәренә гомуми күләм, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законнарында, Район Советының муниципаль хокукый актларында билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындагы карардан тыш) керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

8. Районның чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карарда Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы бюджеты турында Татарстан Республикасы законы, Татарстан Республикасы законнары һәм муниципаль хокукый актлар белән билгеләнмәгән очракта, жирлекләр бюджетлары арасында керемнәргә бүлү нормативлары, шулай ук керем төренә төркөмнәргә, ярдәмчә төркөмнәргә һәм статьялары буенча Район бюджеты керемнәренә фаразлана торган күләмнәргә булырга тиеш.

9. Район бюджеты турындагы карар белән түбәндәгеләр раслана:

- Россия Федерациясе Бюджет кодексының 160.1 статьясында каралган очрақларда бюджет керемнәренә баш администраторлары исемлегә;

- әлеге Кодекстың 160.2 статьясында каралган очрақларда Район бюджеты кытлыгын финанслау чыганақларының баш администраторлары исемлегә;

- бюджет ассигнованиеләрен чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты чыгымнары классификациясенә бүлекләргә, бүлекчәләргә, максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләргә), чыгымнар төрләргә төркөмнәргә (муниципаль программалар һәм

эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләре), чыгымнар төрләре төркемнәре, бүлекләре, бүлекчәләре, бүлекчәләре буенча бүлү;

- Район бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы район бюджеты акчаларын баш бүлүчеләр буенча чираттагы финанс елына һәм план чорына, бүлекчәләр һәм максатчан статьялар (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләре), район бюджеты чыгымнары классификациясенә чыгымнар төрләре төркемнәре;

- гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә юнәлдерелә торган бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларына башка бюджетлардан алына торган һәм (яисә) бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- Район бюджетының шартлы расланган чыгымнарының гомуми күләме район бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә 2,5 проценты күләмдә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган чыгымнарны исәпкә алмыйча), икенче елга район бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә 5 проценты күләмдә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча) Район бюджеты чыгымнарының гомуми күләмнән кимдә 5 проценты күләмдә;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;

- муниципаль эчке бурычның югары чиге һәм (яисә) муниципаль тышкы бурычның югары чиге, чираттагы финанс елыннан һәм план чорының елдан-ел артуыннан килүче елның 1 гыйнварына торышы буенча, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиге күрсәтеләп;

- Россия Федерациясә Бюджет кодексында билгеләнгән һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы нигезендә Район Советының муниципаль хокукый актлары белән кабул ителгән Район бюджетының башка күрсәткечләре.

11. Районның чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турында карар проекты план чорының расланган бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның план чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

12. Районның чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта Район Советына түбәндәгеләр тапшырыла:

- районның бюджет сәясәтенә һәм районның салым сәясәтенә чираттагы финанс елына һәм план чорына төп юнәлешләре;

- алымдагы финанс елының узган чорында районның социаль-иқтисади үсешенә яқынча нәтижәләре һәм алымдагы финанс елында районның социаль - иқтисади үсешенә көтелгән нәтижәләре;

- Районның социаль-иқтисади үсеш фаразы;

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына район берләштерелгән бюджетының төп характеристикалары (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефицитының) фаразы;

- район бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәп-хисаплар;

- елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елы (чираттагы финанс елы һәм план чорының елдан-ел) артыннан килүче муниципаль эчке бурычның яисә муниципаль тышкы бурычның югары чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелүче үтөлешен бәяләү;

- күрсәтелгән бюджет сметаларына карата Районның вәкилләкле органнары, суд системасы органнары, тышкы муниципаль финанс контроле органнары тарафыннан тәкъдим ителгән әлеге органнарның бюджет сметалары проектлары, күрсәтелгән бюджет сметаларына карата Районның финанс-бюджет палатасы белән каршылыклар барлыкка килгән очракта, тапшырыла;

- Район бюджеты керемнәре чыганаclarы реестрлары;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Устав тарафыннан билгеләнгән башка документлар һәм, материаллар.

13. Район бюджеты проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына тәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә Районның башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

14. Районның Башкарма комитеты район Советы каравына чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турындагы карар проекты агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча кертә.

15. Район Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты турындагы карар проекты карау һәм аны раслау тәртибе чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан бюджет турында карар үз көченә керүне, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны (кушымталарны) раслауны күздә тотарга тиеш.

16. Район бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм Район бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Район бюджеты турындагы карар билгеләнгән вакытта рәсми басылып чыгарга тиеш.

17. Районның җирле үзидарә органнары район бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы, районның бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасы законнарының һәм федераль законнарның үтөлешен тәэмин итә.

18. Бюджетларында Татарстан Республикасы бюджетыннан бюджетара трансфертлар өләше (субвенцияләрдән тыш) һәм (яисә) салым керемнәре буенча соңгы өч хисап финанс елында күчерелгән акчаларның өстәмә нормативлары буенча бюджетара трансфертлар өләше җирле бюджетларның үз керемнәре күләменә 70 процентыннан артып киткән муниципаль берәмлекләр Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы нигезендә бюджет акчаларыннан файдалануның нәтижәләлеген арттыру һәм җирле бюджетның салым һәм салым булмаган керемнәре керемнәрен арттыру чаралары турында килешүләр төзиләр.

19. Бюджет керемнәре, Район Россия Федерациясенең бюджет законнары, салымнар һәм җыямнар турындагы законнар һәм башка мәҗбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

20. Район бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

Районның жирле үзидарә органнары Районның башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә Россия Федерациясә Бюджет кодексы таләпләре нигезендә районның чыгым йөкләмәләре реестрларын алып баралар.

21. Район бюджеты чыгымнарын дәүләт хакимиятенәң федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрақлардан тыш, рөхсәт ителми.

22. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясә Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Муниципаль милектәге капитал төзелешнең инвестицияле проектлары белән район капитал салулар программасына кертелгән 10000000 сумнан артык смета бәясә булган бюджет инвестицияләрен гамәлгә ашыруга бюджет ассигнованиеләре һәр инвестиция проекты һәм аңа туры килә торган чыгымнар төре буенча районның ведомство структурасы составындагы бюджеты турындагы карарда аерым чагылдырыла.

Муниципаль милектәге капитал төзелеш объектларына бюджет инвестицияләрен гамәлгә ашыруга бюджет ассигнованиеләре, район капитал салулар программасына кертелгән 10000000 сумнан артык смета бәясә инвестиция проектлары нигезендә, һәр инвестиция проекты һәм аңа туры килә торган чыгымнар төре буенча аерым чагылыш таба.

23. Югары Ослан муниципаль районында бюджет процессы бюджет процессын жайга салучы Россия Федерациясә һәм Татарстан Республикасы законнарына туры китереп гамәлгә ашырыла.

Статья 99. Муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә чыгымнар

1. Район составына керүче жирлекләр район бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыруга түбәндәге максатларда муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә субсидияләр күчәрәләр:

Район чикләрендә торақ пунктлар чикләреннән тыш жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә федераль законнар нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм район чикләрендә жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

Район территориясендә (аерым территорияләр халкын медицина-санитария тәэмин итү функцияләрен гамәлгә ашыручы федераль башкарма хакимият округы буйсынуындагы медицина учреждениеләрендә медицина ярдәме белән тәэмин ителә торган территорияләрнең Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан расланган исемлегенә кертелгән территорияләрдән тыш) амбулатор-поликлиника, стационар-поликлиника һәм хастаханә учреждениеләрендә, йөклелек чорында һәм бала тапканнан соң хатын-кызларга ашыгыч медицина ярдәме күрсәтү;

көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру.

2. Күрсәтелгән бюджетара субсидияләрнең күләме Район Советы карары һәм жирлекләрнең вәкиллекле органнарының барлык тиешле жирлекләр өчен бердәм булган районнар турындагы карарлары белән бер гражданды (яисә халыкка) йә муниципаль хезмәт күрсәтүләрне кулланучыга исәпләгәндә норматив нигезендә раслана.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органы Район бюджеты турында Район Советы карарын бюджетара субсидияләрне район бюджетына күчерү өлешендә үтәмәгән очракта бюджетара субсидияләр суммасы федераль салымнар һәм җыемнардан, жирле бюджетка күчерелергә тиешле салым режимнарыннан, региональ һәм жирле салымнардан алынган керемнәр хисабына, Россия Федерациясе Финанс министрлыгы билгеләгән гомуми таләпләрне үтәп, Районның Финанс-бюджет палатасы тарафыннан билгеләнә торган тәртиптә алына.

Статья 100. Муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар дөүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу район бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

Статья 101. Район гражданның үзара салым акчалары

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салым тәртибендә түләүләр күләме муниципаль берәмлек составына керүче торак пункт (жирлек составына керүче торак пункт йә аның территориясенә бер өлеш) халкы өчен бертигез күләмдә билгеләнә, моңа саны муниципаль берәмлек халкының гомуми санының (жирлек составына керүче торак пункт йә аның территориясенә бер өлеш) 30 процентыннан арта алмаган һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категорияләре керми.

2. Гражданның үзара салым салу чаралары дип гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен бер тапкыр түләүләре аңлатыла. Гражданның үзара салым тәртибендә түләүләр күләме, муниципаль берәмлекнең (жирлек составына керүче торак пунктның яисә аның территориясенә бер өлеш) гомуми халкының 30 процентыннан артмаска тиеш булган һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категория гражданның тыш муниципаль берәмлекнең (жирлек составына керүче торак пунктның яисә аның территориясенә бер өлеш) барлык халкы өчен абсолют зурлыкта тигез итеп билгеләнә.

Статья 102. Районның муниципаль алынмалары (муниципаль бурычы)

Район муниципаль алынмаларны, шул исәптән муниципаль кыйммәтле кәгазьләрне чыгару юлы белән, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Район уставы нигезендә гамәлгә ашырырга хокуклы.

Статья 103. Бюджет хисабы. Район бюджетының үтәлеше турында еллык хисап

1. Районның бюджет хисабы еллык.

2. Районның бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының бюджет хисабы нигезендә районның финанс-бюджет палатасы тарафыннан төзелә һәм район башкарма комитетына тапшырыла.

3. Район бюджетының үтөлеше турындагы еллык хисап Район Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Район бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисап, аны район Советына керткәнче, бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисапларын тышкы тикшерүне һәм район бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә алган тышкы тикшерү узарга тиеш.

Район бюджетының үтөлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәгән килеш, әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә районның контроль-хисап органы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Жирлекнең вәкиллеке органы мөрәжәгәте буенча жирлек бюджетының үтөлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү Районның контроль-хисап органы тарафыннан гамәлгә ашырылырга мөмкин.

5. Районның Башкарма комитеты агымдагы финанс елның 1 апреленнән дә соңга калмыйча Районның бюджеты үтөлеше турында хисап тапшыра. Район бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта уздырыла.

6. Район бюджетының үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә Районның контроль-хисап органы тарафыннан бер үк вакытта район Башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча Районның Башкарма комитеты хисап финанс елында район бюджеты үтөлеше турында еллык отчетны Район Советына тапшыра. Бюджет үтөлеше турында еллык хисап белән бер үк вакытта аңа бюджет һәм бюджет хисабы үтөлешенә анализ булган аңлатма, муниципаль биремнең үтөлеше һәм (яисә) бюджет ассигнованиеләреннән файдалануның башка нәтижәләре турындагы белешмәләр, бюджет үтөлеше турындагы карар проекты, бюджет үтөлеше турында бюджет хисабы һәм берләштерелгән бюджетның үтөлеше турында бюджет хисабы, Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документлар тапшырыла.

8. Район Советы район бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижәләре буенча район бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Район Советы тарафыннан район бюджеты үтөлеше турында еллык хисап кире кагылган очракта, ул күрсәткечләргә дәрәс чагылдырмау яисә тулысынча чагылдырмау фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кайта.

9. Район бюджеты үтөлеше турындагы карар белән, аның керемнәренә, чыгымнарының һәм бюджет кытлыгының гомуми суммасын күрсәтеп, Район бюджетының хисап финанс елында үтөлеше турында хисап раслана.

Район Советының хисап финанс елында район бюджеты үтөлеше турындагы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

бюджет керемнәрен классификацияләү кодлары буенча район бюджеты керемнәре;

район бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча район бюджеты чыгымнары;

бюджетлар чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча район бюджеты чыгымнары;

бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча Район бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;

Статья 104. Районның жирле бюджетын үтәү.

1. Районның жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Районның бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның бирелгәнлеге нигезендә башкарыла.

3. Район бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, район бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Статья 105. Муниципаль финанс контроле.

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга сала торган хокукый актлар, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан физик затларга бүтән түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләр һәм йөкләмәләр, шулай ук дәүләт (муниципаль) контрактлары, шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, алдагы һәм аннан соңгысына бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле Югары Ослан муниципаль районының Контроль-хисап Палатасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

3. Эчке муниципаль финанс контроле Федераль казначылыкның, районның финанс-бюджет Палатасының, бюджет средстволарының баш администраторларының контроль эшчәнлеге булып тора.

4. Беренче контроль Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларын үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм чикләү максатларында гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнең законлы булуын, исәпкә алуның һәм хисапчылыкның дөреслеген билгеләү максатларында Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларын үтәү нәтиҗәләре буенча гамәлгә ашырыла.

6. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә гамәлгә ашырыла.

XV БҮЛЕК. РАЙОННЫҢ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. БУ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӨЛӘР КЕРТҮ.

Статья 106. Район Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Бу Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында

Район Уставы проектын, Район Советы карары проектын Район Советына Район Башлыгы, Район Башкарма комитеты Җитәкчесе, иҗтимагый территорияль үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Район Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын әзерләү өчен Район Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Район Уставы проектын, бу Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын, аларны Район Советы карап чыккан көнгә кадәр, кануннарга

туры китереп Район Советы билгеләгән тәртиптә әлеге Устав проекты буенча тәкъдимнәрне, гражданнарның аны тикшергәндә катнашу тәртибен исәпкә алып рәсми рәвештә бастырылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокук акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибе, шулай ук гражданнарның аны тикшергәндә катнашу тәртибен, Район Уставын Россия Федерациясе Конституциясе белән туры китереп әлеге үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертелгән очракта рәсми рәвештә бастырып чыгару кирәкми.

4. Район Уставы проекты буенча, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Район Советы карары нигезендә аларны карау алдыннан әлеге Уставның 15 статьясы нигезендә гавами тыңлаулар уздырыла.

Статья 107. Район Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Район Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын карау Район Советы тарафыннан район Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда гамәлгә ашырыла.

2. Район Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын кабул иткәннән соң әлеге проект Район Башлыгы тарафыннан әлеге Уставның 72 статьясындагы 1 пункттында күрсәтелгән хокук ижат инициативасы төркеменә төзәтмәләр кертү өчен жиберелә.

3. Әгәр район башлыгы район Советы рәисе вәкаләтләрен башкарса, район башлыгы тавышы район Уставы, район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт кабул ителгәндә район Советы депутаты тавышы буларак исәпкә алына.

Статья 108. Район Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карарлар

1. Район Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Район Советы карары федераль законда билгеләнгән тәртиптә муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органында дәүләт теркәве узарга тиеш";

2. Район Уставы, Район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Район Советы карары алар дәүләт теркәве узганнан соң "Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре уставларына үзгәрешләр кертү турында муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең вәкаләтле федераль органы территориаль органыннан кергән көннән алып жиде көн эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Район Уставына кертелгән һәм районның жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртүче үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары вәкаләтләре (жирле үзидарәнең сайлап куелган вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләре, вәкаләтләре һәм тәртибеннән тыш) күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт кабул иткән район Советы вәкаләтләре срогы тәмамланганнан соң үз көченә керә.

Район Уставына кертелгән һәм Районның контроль-хисап органын булдыруны күздә тоткан үзгәрешләр һәм өстәмәләр гамәлдәге законнарда каралган тәртиптә үз көченә керә.

5. Район Уставын Федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү өлеге закон актларында билгеләнгән вакытта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законнда күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, Район Уставын Федераль законга, Татарстан Республикасы субъекты законына туры китерү срогы тиешле федераль законның, Татарстан Республикасы законының үз көченә керү датасын, муниципаль хокукий акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм гавами тыңлауларда Район Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында фикер алышу, гражданныр төкдимнөрен исөпкө алу, район Советы утырышларының чиратлылыгын, мондый муниципаль хокукий актны дөүлөт теркөве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исөпкө алып билгелөнө һәм алты айдан артмаска тиеш.

6. Район Уставына кертелгән һәм жирле үзидарө органнары структурасын үзгөртөче үзгөрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарө органнары арасында вөкалөтләрне аеру (район Уставын федераль законнарға туры китерү очракларыннан тыш, шулай ук вөкалөтләрне, вөкалөтләр срогын, жирле үзидарөнең сайлап куелган вазыйфаи затларын сайлау тәртибен үзгөртүдөн тыш) район Советы вөкалөтләрө срогы тәмамланганнан соң күрсәтелгән үзгөрешләрне һәм өстәмәләрне район Уставына керту турында муниципаль хокукий акт, ө «Татарстан Республикасында жирле үзидарө турында» Татарстан Республикасы Законьының 22 статьясындагы 3 өлөше яки 3.1 өлөшенөң 1 пункты нигезендө муниципаль район вөкиллекле органы формалаштырылган очракта - күрсәтелгән үзгөрешләрне һәм өстәмәләрне район Уставына керту турында муниципаль хокукий актка кул куйган Район Башлыгы вөкалөтләрө срогы тәмамланганнан соң үз көченө керө.

Совет Рөисө,
Югары Ослан муниципаль району Башлыгы

М. Г. Зиатдинов